

ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Gemeente Zeist Plangebied Camp New Amsterdam, perceel DNB Cashcentrum

Archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek

BAAC Rapport V-18.0233/V-18.0274

oktober 2018

Auteurs:

E.A.M. de Boer
N. Warmerdam

Status:

Definitief 2

Colofon

ISSN: 1873-9350
Auteur(s): Mw. E.A.M. de Boer, MSc, MA.
Dhr. N. Warmerdam, MA.
Cartografie: Mw. E.A.M. de Boer, MSc, MA.
Redactie: Dhr. drs. J.F. van der Weerden
Copyright: BAAC bv te 's-Hertogenbosch

Redactie senior archeoloog : drs. J.F. van der Weerden 27-8-2018
Accordering senior prospector: E.A.M. de Boer, MSc, MA 27-8-2018

© BAAC, 's-Hertogenbosch (2018)
BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Onderzoekskader	7
1.2 Ligging van het gebied	8
1.3 Administratieve gegevens	10
2 Bureauonderzoek	11
2.1 Werkwijze	11
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	11
2.2.1 Algemeen	11
2.2.2 Specifiek	12
2.3 Bewoningsgeschiedenis	15
2.3.1 Inleiding	15
2.3.2 Historie	15
2.3.3 Archeologie	23
2.3.4 Cultuurhistorie	26
3 Archeologische verwachting	29
4 Cultuurhistorische waarden	31
5 Conclusie en aanbevelingen	35
5.1 Archeologie	35
5.2 Cultuurhistorie	36
6 Geraadpleegde bronnen	37
Bijlagen	41
Bijlage 1	Geplande situatie
Bijlage 2	Geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 3	Ruimtelijke onderbouwing wijziging bestemmingsplan 'Toetsing van het project aan de Cultuurhistorische Hoofdstructuur'

Samenvatting

In opdracht van De Nederlandsche Bank (DNB) heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC bv een archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied perceel DNB Cashcentrum te Zeist. Aanleiding voor het onderzoek is het plan van de DNB om in het gebied een nieuw Cashcentrum te bouwen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied deel uitmaakt van een sandr, die wordt doorsneden door een droog dal. Dergelijke arme, droge gebieden zonder een duidelijk landschappelijke gradiënt of de aanwezigheid van een waterbron waren van oudsher geen aantrekkelijke vestigingsgebieden. Dit blijkt ook uit het ontbreken van archeologische vondsten in de directe omgeving, alhoewel dit ook te maken zou kunnen hebben met de ligging in een niet-toegankelijk gebied (militaire vliegbasis) vanaf de Tweede Wereldoorlog. De dichtstbijzijnde vondsten bevinden zich op de flank van de stuwwal of op de dekzanden. De aanwezigheid van archeologische resten van jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum-neolithicum of verspoelde resten uit het midden-paleolithicum zijn natuurlijk nooit geheel uit te sluiten.

Rond 1800 is het plangebied aangeplant met (naald)bos. Als gevolg hiervan zal de natuurlijk bodem zijn verploegd, waardoor een heterogene bovengrond is ontstaan. In de Tweede Wereldoorlog en de daarop volgende periode hebben in het plangebied egalisaties, graafwerkzaamheden en andere verstoringen plaatsgevonden, waardoor de natuurlijke bodem plaatselijk (diep) zal zijn verstoord. Zo bevond zich in het zuidelijke deel van het plangebied een verdedigingswerk en zijn in en rond het plangebied enkele bomkraters bekend. Na de Tweede Wereldoorlog (Koude Oorlog) zijn er vliegtuighangars, dispersals (openlucht opstelplaatsen) en een waaiervormige structuur (mogelijk honkbalveld) in het plangebied aangelegd.

Op basis van deze resultaten geldt voor alle perioden een lage archeologische verwachting op de aanwezigheid van intacte archeologische waarden. Alleen uit de Tweede Wereldoorlog en later zullen nog intacte archeologische waarden aanwezig zijn, zoals loopgraven, luchtafweerstellingen en bomkraters, maar mogelijk ook sporen of resten van losse wapenopstellingen, kabelsleuven, schuttersputjes, afvalkuilen en versperringen. Hiervoor geldt derhalve een hoge archeologische verwachting. Eventueel zouden ook nog resten van oude karresporen aanwezig kunnen zijn uit de periode vóór 1800.

De archeologische resten kunnen direct vanaf het maaiveld aanwezig zijn en bestaan zowel uit vondstmateriaal (munitie, gebruiksmateriaal, bouw materiaal e.d.) als uit sporen (loopgraven, funderingsresten e.d.). De verwachting voor de Tweede Wereldoorlog en later betekent dat rekening moet worden gehouden met de aanwezigheid van explosieven. Op basis hiervan wordt geadviseerd een vervolgonderzoek in de vorm van een 'IVO-P-variant archeologische begeleiding'

uit te voeren met een mogelijke doorstart naar een 'opgraving – variant archeologische begeleiding'.

Uit het cultuurhistorisch bureauonderzoek blijkt dat voor het plangebied historisch geografisch gezien drie fasen kunnen worden onderscheiden: heidegebied met karresporen (tot circa 1800), bosontginning met verkavelingsstructuur Amersfoortseweg (1800-1945) en militaire vliegbasis (1940-2008). Van de twee eerste fasen zijn in het plangebied geen cultuurhistorische relictten (meer) aanwezig. Van de laatste fase, de militaire vliegbasis, resteren alleen nog de verharde wegen in het zuidelijke deel, die zijn aangelegd in de jaren vijftig, en twee prefab betonnen observatieposten uit 1991. De observatieposten maken onderdeel uit van een serie van 22 posten en hebben geen bijzondere bouwhistorische waarde. Doordat het grootste deel van de relictten van de vliegbasis inmiddels zijn gesloopt, zijn alle cultuurhistorisch waardevolle elementen en bijna alle cultuurhistorische waardevolle structuren verwijderd. Dit betekent dat de cultuurhistorisch ensemblewaarde van de vliegbasis ter hoogte van het plangebied sterk aangetast. De cultuurhistorische waarde van het plangebied is derhalve gering. Bovendien blijft de verharde weg langs de zuidzijde van het plangebied, die dateert uit de jaren vijftig van de 20^e eeuw, bestaan en zullen de twee observatieposten elders worden hergebruikt. Op basis van deze resultaten kan de conclusie worden getrokken dat de geplande inrichting rekening houdt met de nog aanwezige cultuurhistorische waarden en dat er qua cultuurhistorie derhalve geen beperkingen zijn voor de uitvoering van de herinrichting van het plangebied.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van De Nederlandsche Bank (DNB) heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC bv een archeologisch bureauonderzoek en aanvullende een algemeen cultuurhistorisch (feitelijk historisch-geografisch en bouwhistorisch) bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied perceel DNB Cashcentrum te Zeist. Aanleiding voor het onderzoek is het plan van De Nederlandsche Bank (DNB) om in het gebied een nieuw Cashcentrum te bouwen (zie bijlage 1). Vanwege veiligheidsoverwegingen zijn de exacte plannen niet openbaar bekend, maar de verstoringsdiepte zal minimaal 2 m –mv reiken.¹ Als gevolg hiervan zal de bodem tot diep in de C-horizont worden verstoord, waarbij een gerede kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord of vernietigd worden.

Het doel van een archeologisch bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied aan de hand van bestaande bronnen. Met behulp van de verworven informatie wordt een specifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Tijdens het onderzoek dienen de volgende archeologische onderzoeksvragen uit het onderzoeksvoorstel² te worden beantwoord:

- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Waar zijn resten uit de Tweede Wereldoorlog te verwachten?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 4.0³ en het onderzoeksvoorstel.

Daarnaast dient de vraag te worden beantwoord of er cultuurhistorische waarden in het plangebied aanwezig zijn en of deze waarden worden bedreigd door de nieuwbouwplannen.

¹ Mondelinge mededeling DNB, 2 juli 2018.

² Bergman 2018d.

³ CCvD 2016.

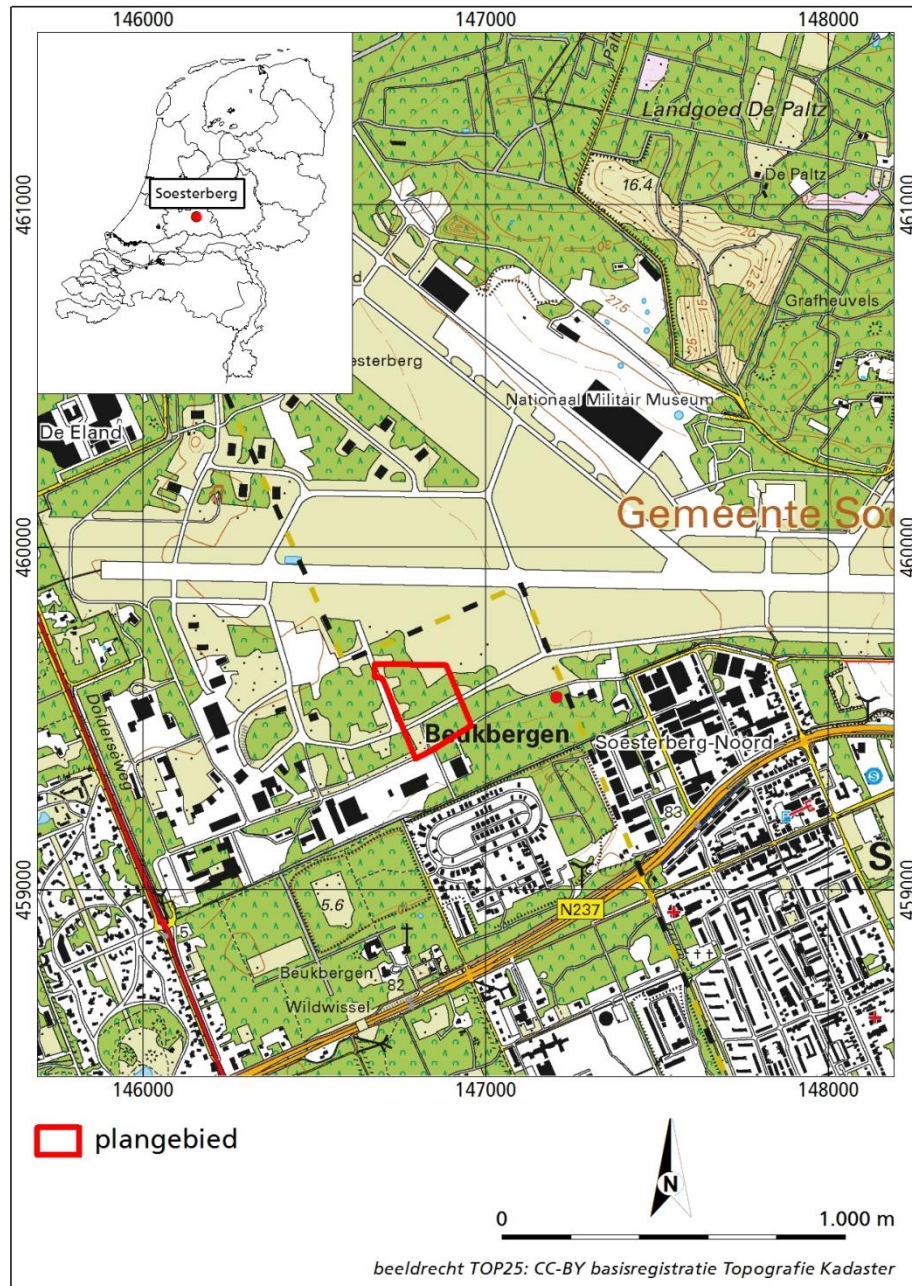
Wat is cultuurhistorie?

Wanneer men over cultuurhistorie spreekt, blijkt vaak dat veel onduidelijkheden bestaan over wat hieronder valt. Cultuurhistorie omvat drie vakgebieden; archeologie, bouwhistorie en historische geografie. Archeologie houdt zich voornamelijk bezig met het bodemarchief, waartoe zowel losse vondsten als grondsporen behoren. Tevens bestudeert de archeologie enkele bovengrondse verschijnselen uit de prehistorie en de middeleeuwen, zoals grafheuvels, hunebedden, schansen, dijken, landweren en dergelijke. Bouwhistorie betreft de studie van de bebouwde omgeving, zoals kerken, kastelen, bruggen, sluizen, maar ook tuinen en landgoederen. Historische geografie "bestudeert de ruimtelijke aspecten van menselijke activiteiten in het verleden... [en] de sporen die vroegere menselijke activiteiten in het landschap hebben achtergelaten". Hieronder vallen niet alleen elementen en patronen zoals (water)wegen, dijken, verkavelingspatronen, nederzettingsstructuren, heggen, houtwallen en poelen, maar ook het (historisch) bodemgebruik (akkers, heidevelden en dergelijke).⁴

1.2 Ligging van het gebied

Het plangebied ligt op de voormalige vliegbasis Soesterberg in de gemeente Zeist (provincie Utrecht). Het plangebied bestaat uit een perceel bos en grasland ten zuiden van de start- en landingsbaan. De oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 4,7 ha. In figuur 1.1 is de ligging van het plangebied weergegeven.

⁴ Renes 1999.

Figuur 1.1 Ligging van het plangebied.

1.3 Administratieve gegevens

Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Zeist
Plaats:	Huis ter Heide
Toponiem:	DNB Cashcentrum
Kadastrale gegevens:	Kadastrale gemeente Zeist, sectie A, perceel 4306 (deels)
Datum gunning:	13 juli 2018
Datum conceptrapportage:	27 augustus 2018
Datum definitieve rapportage:	12 oktober 2018
BAAC-projectnummer:	V-18.0233 en V-18.0274
Coördinaten:	146.676/459.660 146.883/459.655 146.957/459.481 146.795/459.383
Kaartblad:	32C
Oppervlakte:	4,7 ha
Complextype:	Militaire relicten
Datering:	Tweede Wereldoorlog
Archis-zaakidentificatienr.:	4624025100
AMK-terrein:	N.v.t.
Type onderzoek:	Archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek
Opdrachtgever:	De Nederlandsche Bank
Bevoegde overheid:	Gemeente Zeist
Deskundige namens bevoegde overheid:	Omgevingsdienst regio Utrecht Contactpersoon: dhr. M. Scholten
Beheer documentatie:	Archis 3, Dans Easy en archief BAAC bv.
Uitvoerder:	BAAC bv, vestiging 's-Hertogenbosch Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch tel. 073-6136219
Projectleider:	Mw. E.A.M. de Boer

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, Archis 3) en de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart. Met name voor de recentere archeologische periodes zijn diverse historische bronnen geraadpleegd. Er is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand Nederland, oude kadastrale en topografische kaarten en oude luchtfoto's. Literatuur over de geologie, geomorfologie en de bodemopbouw van het onderzoeksgebied is eveneens bestudeerd om op basis van locatiekeuze-theorieën een uitspraak te doen over de kans op aanwezigheid van archeologische resten. Tevens zijn literatuur en rapporten over de ontwikkelingen in en rond de Tweede Wereldoorlog geraadpleegd om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van resten uit deze periode.

In navolgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 Landschappelijke ontwikkeling

2.2.1 Algemeen

Het plangebied ligt in het Midden-Nederlandse zandgebied.⁵ Lange tijd stroomden de Maas en Rijn door dit gebied en werden grof zand en grind afgezet. Omstreeks 370.000 jaar geleden brak een koude periode, het Saalien, aan, waarin de ijskappen zich sterk over het noordelijke halfrond uitbreidden. In het laatste deel van het Saalien drong het ijs daarbij ook Nederland binnen tot de lijn Haarlem-Nijmegen. Het ijs duwde de oude fluviaatiele afzettingen, die deels bevroren waren, in grote schollen op tot hoge stuwwallen, terwijl onder het ijs diepe glaciale bekkens ontstonden. Het plangebied ligt in ten zuidwesten van de stuwwal de Utrechtse Heuvelrug en derhalve direct buiten het door het ijs bedekte gebied.

Aan het einde van het Saalien werd het klimaat warmer waardoor het landijs afsmolt en grote hoeveelheden water vrijkwamen. Door het smeltwater van de ijskap werd grove, grindhoudende zanden meegevoerd en voor het ijsfront (aan de zuidwestzijde van de Utrechtse Heuvelrug oftewel in het plangebied) in grote puinwaaiers (of sands) afgezet (Drente Formatie). De diepe glaciale tongbekkens

⁵ Berendsen 2005.

veranderden in meren, waarin zware klei met dunne, uiterst fijne zandlaagjes, de zogenaamde bekkenklei of warvenklei, werd afgezet (Drente Formatie; Laagpakket van Uitdam).

Door het afsmelten van het Saale-ijs steeg de zeespiegel in het Eemien sterk en kon de zee de glaciële bekkens binnendringen. In grote delen van de Gelderse Vallei werden brakwaterafzettingen (Eem Formatie) gevormd. Ten zuiden van de stuwwallen stroomde de Maas en werden fluviatiele sedimenten afgezet. In het plangebied werden voor zover bekend geen sedimenten afgezet.

In de daaropvolgende ijstijd, het Weichselien, bereikte het landijs Nederland niet. De ondergrond was in deze periode permanent bevroren, waardoor het regen- en sneeuwmeltwater over het oppervlak moest afstromen in een systeem van verwilderde geulen en beken. De afzettingen die hierbij tot stand kwamen, bestaan uit min of meer gelaagde zanden, met eventueel leemlagen en/of planten- en houtresten.

Door het ontbreken van vegetatie werd in de droge en zeer koude periode van het Weichselien door de wind sediment verplaatst en elders weer afgezet. In het Pleniglaciaal (Midden-Weichselien) werd zo het Oude Dekzand afgezet, dat meestal duidelijk gelaagd is en bestaat uit een afwisseling van lemige en minder lemige laagjes. Tijdens het Laat-Glaciaal (Laat-Weichselien) werd onder invloed van overwegend westnoordwestelijke winden het Jonge Dekzand afgezet in dekzandruggen. Het Jonge Dekzand heeft over het algemeen een lager leemgehalte, een wat grovere textuur en is niet duidelijk gelaagd. Gedurende de interstadialen⁶ zijn plaatselijk leemlagen, veenlaagjes of bodems gevormd. Zo vond gedurende het Allerød-interstadiaal op de hogere terreindelen bodemvorming plaats, de zogenaamde Laag van Usselo, die nu nog te herkennen is als een grijswitte laag met houtskoolresten.

In het Holoceen werd het klimaat een stuk milder. Door de toenemende vegetatie kwam een eind aan de natuurlijke zandverstuivingen en raakten de dekzandruggen gefixeerd. Door het toedoen van de mens, door kappen, branden en ontginnen, konden plaatselijk, met name aan de voet van de stuwwallen, opnieuw verstuivingen optreden (Boxtel Formatie; Kootwijk Laagpakket⁷). Door het mildere klimaat kon op de hogere delen van het landschap op grote schaal bodemvorming plaatsvinden, die vaak ook, zeker in en rond oude dorpen, antropogeen is beïnvloed.⁸

2.2.2 Specifiek

Volgens de geologische overzichtskaart van Nederland komen in het plangebied glaciofluviale afzettingen (grof zand en grind) van het Laagpakket van Schaarsbergen van de Formatie van Drente voor (kaartenheid Dr5).⁹

Volgens de geomorfologische kaart maakt het plangebied deel uit van een *vlakte van smeltwaterafzettingen* (kaartenheid 2M12), die wordt doorsneden door een min of meer oost-west georiënteerd droog dal (kaartenheid 22r21yd1). Deze vlakte gaat op 200 m ten oosten van het plangebied over in een *smeltwaterwaaier* (kaartenheid 5G11), die zich aan de voet van een stuwwal (kaartenheid 14B11) bevindt (op circa 650 m ten noordoosten van het

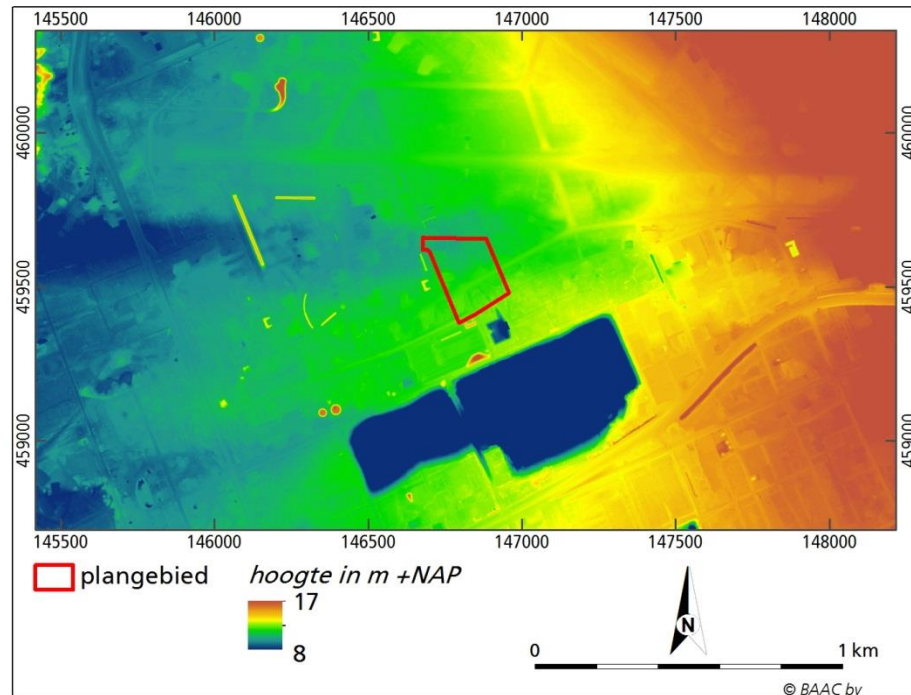
⁶ Relatief warme periode binnen een glaciaal.

⁷ Voorheen Formatie van Kootwijk.

⁸ Berendsen 2004; Berendsen 2005.

⁹ Geologische overzichtskaart 2010.

plangebied). Op bijna 1,5 km ten westen van het plangebied bevindt zich een groot gebied met *landduinen met bijbehorende vlakten en laagten* (kaartenheid 4L54).¹⁰

Figuur 2.1 Ligging van het plangebied op een uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2 2018).

Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland is te zien dat het plangebied deel uitmaakt van een gebied dat geleidelijk in westelijke richting afhelt. Het noordelijke deel van het plangebied wordt daarbij doorsneden door een recht, min of meer oost-west georiënteerd (droog) dal. Op bijna 200 m ten zuiden van het plangebied ligt een tweede dal. De hoogte binnen het plangebied varieert hierdoor van 12,45 m langs de zuidgrens van het plangebied tot 10,1 m +NAP in het noordwestelijke deel. Het hoogteverloop is door antropogene werkzaamheden bovendien plaatselijk gewijzigd. Zo is het verloop van de wegen herkenbaar aan een iets hoger gelegen strook geflankeerd door lager gelegen greppels. Langs de westgrens van het plangebied zijn vier plateauachtige structuren zichtbaar, waarvoor de hoogte is gecorrigeerd. Vermoedelijk waren dit opstelplaatsen aan de rolbaan. Het gebied direct ten zuidwesten is, gezien de aanwezigheid van een steilrand, afgegraven.¹¹

Volgens de bodemkaart van Nederland (zie figuur 2.2) komen in het plangebied *haarpodzolgronden* (kaartenheid gHd30) voor, die zijn ontstaan in *grof zand met grind ondieper dan 40 cm beginnend* en grondwaterstand VII¹². Deze gronden zijn plaatselijk vergraven.¹³

Haarpodzolgronden komen voor op de hogere delen van het pleistocene zandgebied en zijn meestal ontstaan in relatief grove en/of weinige lemige zanden. Deze bodems worden in onontgonnen toestand gekenmerkt door een 5 à

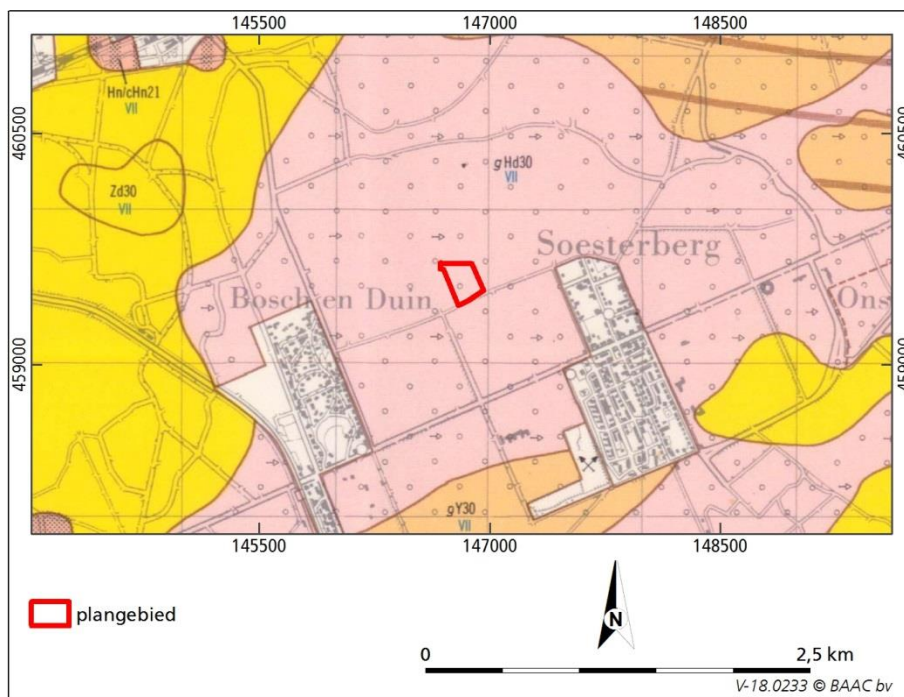
¹⁰ Geomorfologische kaart van Nederland 2008, geraadpleegd via Archis3 2018.

¹¹ AHN2 en AHN3 2018.

¹² Gemiddeld hoogste grondwaterstand > 80 cm –mv, gemiddeld laagste grondwaterstand >120 cm –mv.

¹³ Bodemkaart van Nederland (kaartblad 32 West) 1966.

10 cm dikke, zwarte tot donkergrijze, humeuze A-horizont gevolgd door een 5 à 10 cm dikke, grijze, humusarme E-horizont (het zogenaamde loodzand). Hieronder bevindt zich een circa 5 cm dikke, zwarte, sterk humeuze Bh-horizont, waarin, in de meest extreme vorm, vrijwel alle poriën zijn gevuld met amorfe humus. De onderliggende roodbruine B-horizont is 10 tot 30 cm dik en vaak sterk verkit en scherp begrensd. De ondergrens van de B-horizont heeft soms een zeer grillig verloop met diepe uitstulpingen in de onderliggende lichtbruine tot gele C-horizont (met ijzerhuidjes). Tot een diepte van circa 100 cm –mv komen vaak grillige, zwarte bandjes voor, de zogenaamde humusfibers. Door eenmalige grondbewerking voorafgaand aan de bosontginning hebben de meeste haarpodzolgronden een 20 à 30 cm dikke, heterogene bovengrond.¹⁴

Figuur 2.2 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de bodemkaart van Nederland (kaartblad 32 W, 1966).

Het plangebied maakt deel uit van een gebied waar in het verleden een milieukundig onderzoek heeft plaatsgevonden.¹⁵ De informatie van de milieukundige boringen kan niet alleen gebruikt worden voor informatie over de aanwezigheid van vervuiling, maar ook om meer inzicht te krijgen in de bodemkundige opbouw van het plangebied. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de bodem met een ander doel is beschreven en daardoor over het algemeen veel minder gedetailleerd is uitgewerkt. Uit het onderzoek blijkt dat in de bovengrond licht verhoogde gehalten lood, zink en PAK aanwezig zijn, maar dat een nader bodemonderzoek niet noodzakelijk is. De bodem bestaat over het algemeen uit een bruinbeige tot donkergrijsbruine laag (vermoedelijk een ophooglaag) zwak siltig, matig grof zand met grind met daaronder een laag zwak humeus, donkerbruin, zwak siltig matig fijn zand (vermoedelijk de ploeglaag). Deze twee lagen zijn 70 tot 200 cm dik. Direct hieronder bevindt zich in de meeste boringen lichtbruinbeige, zwak siltig, matig grof, grindig zand (vermoedelijk de C-horizont). Plaatselijk lijkt nog een restant van een podzolprofiel aanwezig te zijn, die is beschreven als een donkergrijsbruine of

¹⁴ De Bakker & Schelling 1989; Stiboka 1966.

¹⁵ Bodemloket 2018.

donkerbruine tot neutraalbruine laag. Ook de ophooglaag is niet overal aanwezig. Op de foto's genomen tijdens het onderzoek is tevens in het plangebied een betonnen prefab wachtpost uit de Koude Oorlog te zien.¹⁶ Deze wachtposten lagen langs de grenzen van het gehele vliegveld.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

Het plangebied maakt deel uit van een gebied met een lange bewoningsgeschiedenis, waarvan de eerste sporen teruggaan tot vóór de laatste ijstijd (midden-paleolithicum). Het plangebied maakte destijds deel uit van een rivierengebied. De bewoning in deze periode bestond uit rondtrekkende jagers-verzamelaars, die gebruik maakten van stenen en benen werktuigen. De mensen woonden in tijdelijke kampen, die zich over het algemeen op landschappelijke gradiënten bevonden. Door de bestaansbasis (jagen en verzamelen) en de grote mobiliteit was de invloed van deze mensen op het landschap gering. Als gevolg van de stuwwalvorming in het Saalien zijn de resten uit deze periode opgestuwd en komen ze in Utrechtse Heuvelrug lokaal op sterk variabele diepte, niet meer *in situ*, voor. Ook in het laat-paleolithicum, maar met name in het mesolithicum was het gebied, en dan met name de Heuvelrug bewoond.¹⁷

Vanaf 4900 v.C. (neolithicum) werd het jagen en verzamelen geleidelijk verruild voor een voedselvoorziening gebaseerd op akkerbouw en veeteelt. Door het verbouwen van voedsel werd men gebonden aan een bepaalde plek, werden stevigere onderkomens gebouwd en ging men aardewerk produceren en gebruiken. Zodra de bodem op een bepaalde plek uitgeput was, kapte men een nieuw stukje bos en verplaatste men de akkers en eventueel de boerderij. Men had in deze periode een voorkeur voor de randen van de dekzandgebieden en de voet van de stuwwal. De grofzandige, droge smeltwaterafzettingen, waar het plangebied deel van uitmaakt, waren minder geschikt voor landbouw. Hoewel er geen resten van permanente woonplaatsen uit deze periode bekend zijn, hebben de eerste landbouwers wel grafheuvels achtergelaten op de flank van de Heuvelrug op locaties die goed zichtbaar geweest zijn geweest. De bewoning en bouwgronden zullen in de omgeving van de grafheuvels hebben gelegen. In de loop van de tijd hebben de verspreid gelegen akkertjes zich geconcentreerd in akkercomplexen die soms wel vanaf de ijzertijd tot in de vroege middeleeuwen hebben gefunctioneerd.¹⁸

Uit de Romeinse tijd zijn van dit deel van de Heuvelrug nauwelijks archeologische resten bekend. Tot de middeleeuwen was de heuvelrug een grotendeels bebost gebied. Vanaf de vroege middeleeuwen veranderden de grote loofbossen op de Heuvelrug als gevolg van kappen, afplagging en schapenbeweiding geleidelijk in grote uitgestrekte heidevlaktes. Plaatselijk waren als onderdeel van het agrarische landschap hakhoutbossen. De heide werd tevens gebruikt om de plaggen te leveren voor de plaggenbemesting van de engen.¹⁹

2.3.2 Historie

Als gevolg van ontbossing vanaf de late middeleeuwen maakte het plangebied lange tijd deel uit van een grotendeels kaal, reliëfrijk heidegebied (zie figuur 2.3)

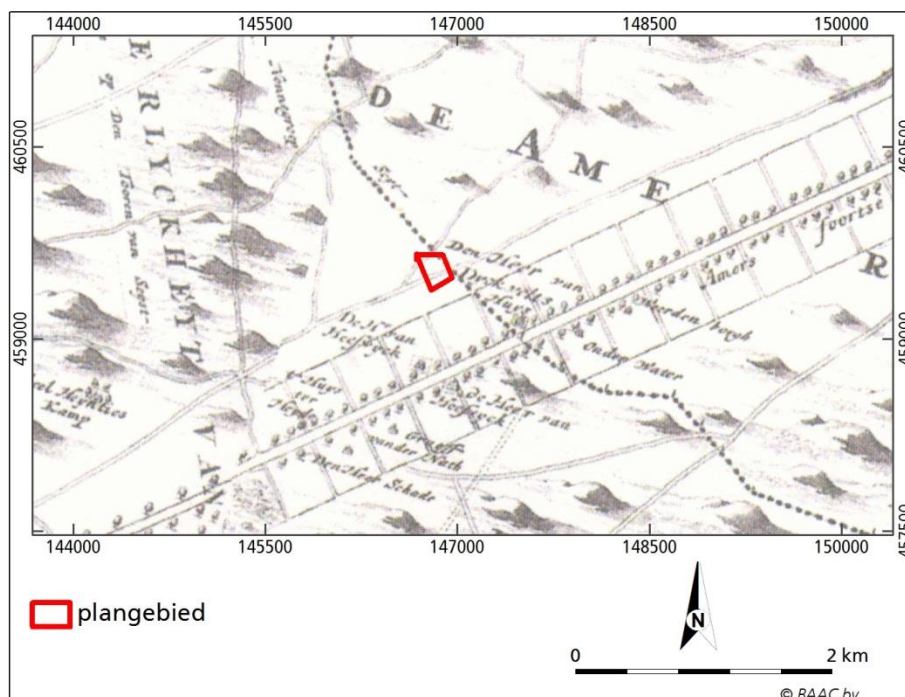
¹⁶ Louwerse 2017.

¹⁷ Blijdenstijn 2015, 199-200.

¹⁸ Blijdenstijn 2015, 201; Botman & Benjamins 2008, 55.

¹⁹ Blijdenstijn 2015, 207-209.

tussen Utrecht en Amersfoort. Tussen de twee steden bestonden meerdere routes. In ieder geval was er het noordelijke Heezerspoor, dat via het verdwenen gehucht Hees liep en het zuidelijk gelegen Zeisterspoor via Leusden en Zeist. Daarnaast moet er ook sprake zijn geweest van een min of meer rechtstreekse route ter hoogte van het plangebied. Op een kaart uit het einde van de 17^e eeuw is ten noorden van de latere Amersfoortse weg, d.w.z. door het plangebied, een karrespoor gekarteerd. Deze karresporen waren niet vastgelegd, maar waren natuurlijke wegen die door het verkeer zelf waren gevormd. Als het spoor kapot was gereden, ging men naast het oude spoor rijden, waardoor er brede spoorbundels in het landschap ontstonden.²⁰ Volgens de 17^e-eeuwse kaart liep er door of langs het plangebied de *Scheydinge tussen Soest en Seyst*.²¹

Figuur 2.3 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een kaart uit het einde van de 17^e eeuw (De Roij 1696).

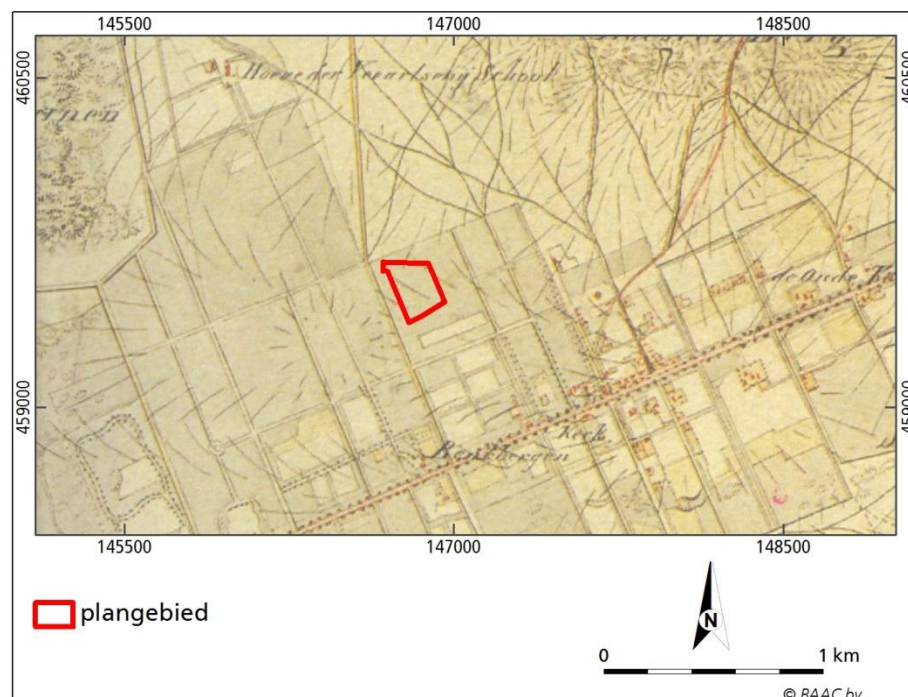
In het midden van de 17^e eeuw gaf het vroedschap van Amersfoort opdracht om de aanleg van een nieuwe weg naar Utrecht te onderzoeken. Het moest niet alleen een kortere en goed berijdbare route zijn, maar met name ook een mooie weg; recht, breed en beplant met eikenbomen. De weg is ontworpen door Jacob van Campen en vanaf 1652 aangelegd. Om de weg te financieren gaven de Staten van Utrecht de grond langs de weg uit voor de vestiging van buitenplaatsen. Er moesten 24 vakken komen van 100 bij 50 roeden (376 bij 188 m). Om de achtergelegen gemeenschappelijke heidegronden bereikbaar te houden voor de schaapskuddes werden de kavels door 5 roeden brede zijwegen, de zogenaamde *sorties*, gescheiden. Slechts op enkele vakken werd een buitenplaats gevestigd, waaronder Zandbergen en Beukbergen ten zuidwesten van het plangebied. De buitenplaatsen mochten aan de achterzijde met nog eens 50 roeden worden uitgebreid. Vanaf 1800 zijn de *sorties* voor de bosaanleg verlengd.²² Het plangebied maakt deel uit van een dergelijke bosaanleg (zie figuur 2.4), maar was

²⁰ Abrahamse 2006.

²¹ De Roij 1696.

²² Blijdenstijn 2015, 186-187 en 216.

in het begin van de 19^e eeuw nog grotendeels in gebruik als *heijde* met in het centrale deel *dennebosch*.²³

Figuur 2.4 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een topografische kaart uit het midden van de 19^e eeuw (Topographische en Militaire kaart 1839-1859).

Bij de kruising van de Amersfoortseweg met de postroute tussen Arnhem en Amsterdam (op circa 800 m ten zuidoosten van het plangebied) ontstond Soesterberg, dat via een kerkepad met het meer noordoostelijk gelegen Soest was verbonden. Op circa 1,5 km ten zuidwesten van het plangebied ontstond bij de uitspanning Huis ter Heide een buurtschapje, dat via een kerkepad verbonden was met het zuidwestelijk gelegen Zeist.²⁴

In de loop van de eerste helft van de 19^e eeuw is het gehele plangebied bebost (naaldhout).²⁵ In de jaren twintig van de 20^e eeuw zijn door het plangebied, evenwijdig aan de *sorties*, rechte wegen aangelegd.²⁶

Ten noordoosten van het plangebied heeft dhr. Verwey, mede-oprichter van de automobielsmaatschappij Verwey en Lugard, in 1910 de Maatschappij voor Luchtvaart opgericht en vervolgens de heide ten noordoosten van het plangebied aangekocht. Op 11 november 1910 werd hier het vliegveld Soesterberg officieel in gebruik genomen. Het plangebied was in deze periode nog in gebruik als bos en viel buiten de begrenzing van het vliegveld.²⁷

De Maatschappij voor Luchtvaart ging al begin 1912 failliet. Op 28 maart 1913 heeft de Staat der Nederlanden het vliegveld gekocht en een maand later is de 'luchtvaartafdeeling' (LVA) van het Nederlandse leger opgericht. Vanaf 1914

²³ Kadasterkaart (minuutplan en OAT) 1811-1832.

²⁴ Blijdenstijn 2015, 216.

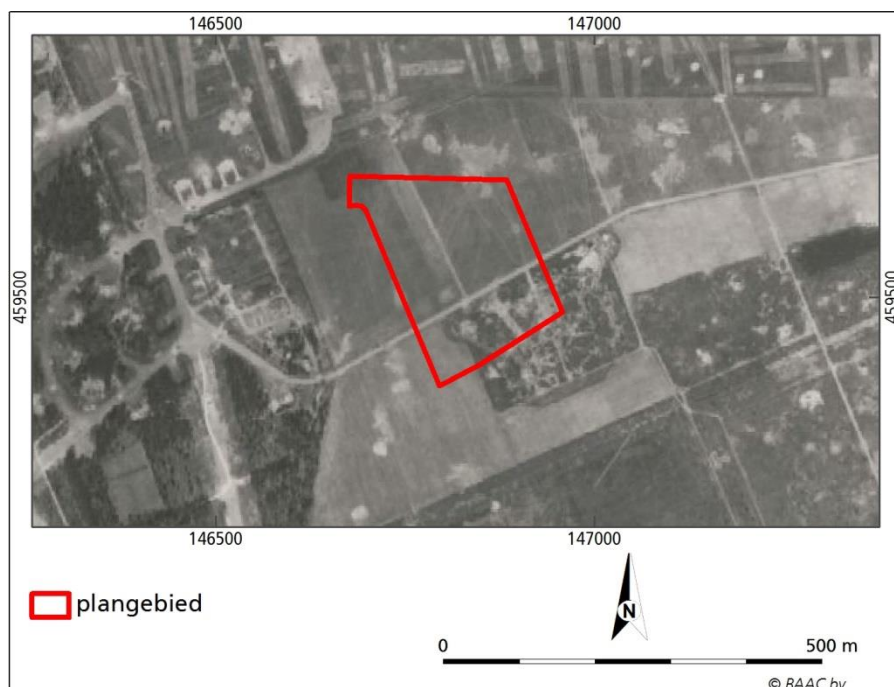
²⁵ Topographische en militaire kaart 1839-1859.

²⁶ Topotijdreis 2018, kaart 1872, 1873, 1890, 1900, 1909, 1917 en 1932.

²⁷ Topotijdreis 2018, kaart 1917; Volkers 2006, 85-87.

ontwikkelde het vliegveld zich snel en ontstond een groot militair complex.²⁸ In eerste instantie was het vliegveld een publiekstrekker en bevond zich aan de rand van het vliegveld Theehuis Soesterdal van waar men naar de vliegtuigen kon kijken. Met de inval van de Duitsers kwam een einde aan het openbare karakter van het vliegveld. Op de openbare topografische kaarten is daarom lange tijd geen detail weergegeven op het terrein.²⁹

Tijdens de mobilisatie van 1939-1940 is Soesterberg onder de wapenen gebracht. De omgeving werd van versperringen voorzien en stellingen werden aangelegd. Ook het landingsterrein zelf werd voor een groot deel voorzien van versperringen, zodat grootschalige landingen en gebruik door de vijand niet mogelijk waren. Wel was er een smalle strook waar eventuele Nederlandse toestellen op konden landen en starten, in geval van nood. Rondom het vliegveld waren luchtafweerbatterijen en wapenopstellingen opgesteld, waaronder ten noorden van het plangebied. Tijdens de gevechten in mei 1940 bestookten de batterijen en mitrailleurs de vele overkomende Duitse vliegtuigen. De stellingen en gebouwen werden door Duitse jachtvliegtuigen beschoten, maar bombardementen van het vliegveld bleven uit.³⁰

Figuur 2.5 Ligging van het plangebied op een uitsnede van een luchtfoto van 17 april 1945 (uit: Van den Brandhof 2016).

Toen de Duitse krijgsmacht het vliegveld in handen kreeg, was het al vrijwel geheel ontruimd. Soesterberg was voor de Duitsers een sleutellocatie in de Slag om Engeland en werd daarom al snel uitgebreid. De *Fliegerhorst* werd voorzien van drie verharde start- en landingsbanen, rolbanen en opstellingsplaatsen voor vliegtuigen (*Luftparken*). Om de vliegtuigen zoveel mogelijk te camoufleren lagen de *Luftparken* zoveel mogelijk in de bossen rond het vliegveld.³¹ Ook de

²⁸ Volkers 2006, 88; Topotijdreis 2018, kaart 1932.

²⁹ Topotijdreis 2018, kaart 1953, 1962, 1973, 1982, 1993, 1999, 2001, 2007 en 2009.

³⁰ Volkers 2006, 105; Van den Brandhof 2016.

³¹ Volkers 2006, 105; Van den Brandhof 2016.

buitenplaatsen ten westen en zuiden van het vliegveld, waaronder het plangebied, gingen grotendeels deel uitmaken van de *Fliegerhorst* (zie figuur 2.5). Delen van het bos werden gekapt en de oude laanstructuren werden opgebroken. Ook in het plangebied is het bos grotendeels gekapt. Alleen in het uiterste zuidoostelijke deel bleef nog een restant over. Dwars door het plangebied is in deze periode een nieuwe, noordoost-zuidwest georiënteerde weg aangelegd, die leidde naar de meer westelijk, in de bossen gelegen montageloods en hangars. Het plangebied lag in het verlengde van een start- en landingsbaan (op 80 m ten noorden van het plangebied).

Figuur 2.6 Bekende locaties met resten uit de Tweede Wereldoorlog.

Rondom het vliegveld lagen gedurende de gehele oorlog diverse lichte en zware luchtafweerbatterijen (*Flakstellungen*). Deze batterijen moesten het vliegveld en het luchtruim boven het vliegveld beschermen tegen geallieerde vliegers en luchtaanvallen. Al in juni 1940 werden de eerste opstellingen aangelegd. Naast de vaste batterijen kwamen er ook enkele mobiele stukken luchtafweergeschut die ingezet konden worden wanneer dit noodzakelijk was. In het uiterste zuidelijke deel van het plangebied bevond zich een bebost terrein met een dergelijke vaste luchtafweerbatterij (zie figuur 2.5 en 2.6). Het betrof een luchtafweerbatterij met

vier stukken luchtafweergeschut met een kaliber van 2 tot 3,7 cm. De stukken luchtafweer stonden op de hoeken van de stelling in betonnen of bakstenen opstellingen.³² De aanwezige slagschaduw op geallieerde luchtfoto's kan mogelijk ook duiden op de aanwezigheid van *Hochstände* (luchtafweertoren of luchtafweer op een verhoging). De opstellingen voor het geschut stonden door middel van een uitgebreid open loopgravenstelsel in verbinding met de onderkomens voor het personeel, diverse mitrailleursnesten en de *Befehlstelle* (reken- en commandocentrum) in het midden van de stelling. Naast de manschappenonderkomens lagen er ook verschillende munitieopslagplaatsen.³³

Toen de Slag om Engeland was verloren, werd Soesterberg vooral een opleidingsvliegveld voor Duitse vliegeniers. Rond het vliegveld hebben gedurende de oorlog zo'n honderd vliegtuigcrashes plaatsgevonden.³⁴ Al snel na de ingebruikname van het vliegveld vonden ook beschietingen en bombardementen plaats. Naarmate de oorlog vorderde, namen de luchtaanvallen in aantal en hevigheid toe. Tijdens het geallieerde bombardement van 15 augustus 1944 is het vliegveld zwaar gehavend geraakt en vrijwel onbruikbaar. Halverwege september 1944 werd een groot deel van de vliegbasis dan ook leeggehaald en ontruimd. De onbeschadigde startbaan werd voorzien van springladingen die vanaf een centraal punt tot ontploffing konden worden gebracht. Nadat het front in april 1945 op enkele kilometers afstand kwam te liggen, werden deze ladingen tot ontploffing gebracht door een Duits Sprengkommando. Het vliegveld werd hiermee volledig onbruikbaar.³⁵ Ook in het plangebied zijn op een luchtfoto van 17 april 1945 diverse inslagplekken van bommen te zien, hoewel dit deel van de Fliegerhorst niet heel intensief geraakt lijkt te zijn.³⁶

Na de oorlog werden de start- en landingsbanen provisorisch hersteld. In 1951 is Soesterberg officieel geopend als luchtmachtbasis. In het noordoostelijke deel van het plangebied is in deze periode in een betonnen omhulsel een Staghound pantserwagen MKIII (een pantserwagen met de koepel van een Crusadertank) ingegraven.³⁷ De pantserwagen is inmiddels uitgegraven en verplaatst naar het Nationaal Militair Museum.³⁸

In 1954 werd het 32^e Tactical Fighter Squadron (32TFS) op Soesterberg gevestigd als versterking van de NAVO luchtverdediging. De vliegbasis werd sterk uitgebreid en het 32^e TFS kreeg een eigen kampement in het zuidwestelijke deel van de basis, Camp New Amsterdam. Het plangebied maakt deel uit van Camp New Amsterdam, waar zich niet alleen onderkomens voor de vliegtuigen en de technische voorzieningen van het squadron bevonden, maar ook de burelen, een school en allerlei voorzieningen voor de manschappen.³⁹ In eerste instantie zijn langs de weg (de rolbaan) die door het plangebied liep, 'dispersals' oftewel opstelplaatsen voor vliegtuigen aangelegd (zie figuur 2.7, luchtfoto 1960). Deze opstelplaatsen voor paraat staande vliegtuigen dateren uit de eerste fase van de herbouw van het vliegveld en zijn typerend voor vliegvelden zoals bijvoorbeeld de Amerikaanse Aviation Engineers in Engeland en de Britse Royal Airforce (RAF) gedurende en net na de oorlog aanlegden. De zone ten oosten en ten zuiden van

³² Defence Overprint GSGS 377, 13apr45.

³³ Geoportaal universiteit Wageningen, RAF luchtfoto 4100, 24-12-1944.

³⁴ Volkers 2006, 106.

³⁵ Van den Brandhof 2016.

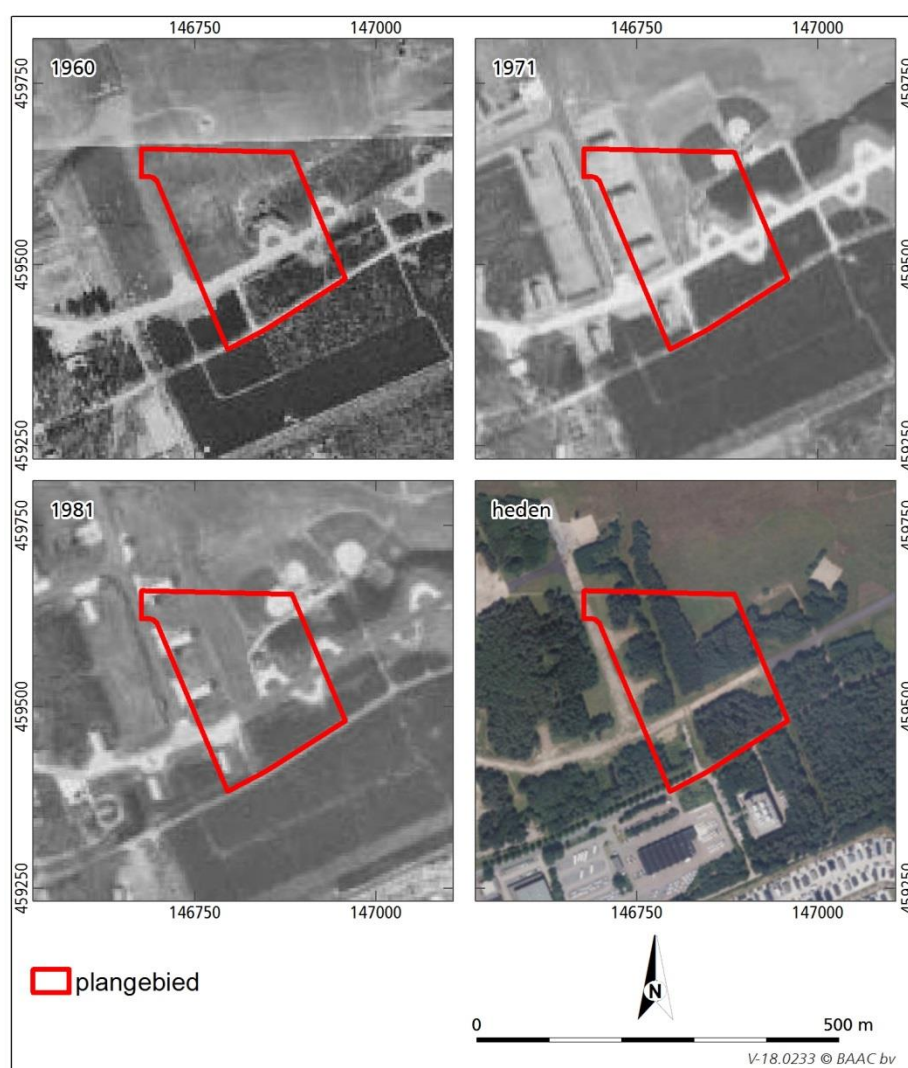
³⁶ Volkers 2006, 105-106, 114-115.

³⁷ Cultuurhistorische Atlas Provincie Utrecht 2018; Documentatiegroep '40-'45 2003.

³⁸ Facebook Park vliegbasis Soesterberg 5 juni 2018.

³⁹ Volkers 2006, 129.

de opstelplaatsen is in deze periode bebost. Het grootste deel van het terrein was echter open terrein. In het verlengde van de start- en landingsbaan is langs de westgrens van het plangebied een weg aangelegd die naar de rolbaan van het vliegveld loopt. Langs deze weg zijn aan het einde van de jaren zestig betonnen vliegtuigshelters (HAS of Hardened Aircraft Shelters) gebouwd. Deze shelters stonden op een open terrein en waren niet door bos gecamoufleerd. In de noordoosthoek zijn aan het eind van de jaren zestig waaivormige structuren aangelegd (zie figuur 2.7, luchtfoto 1971). De exacte aard van de waaivormige structuren is nog onduidelijk. De vorm lijkt op dat van een honkbalveld. Het lijkt alleen een onlogische locatie voor een sportveld. Toch is het gezien de legering van Amerikaanse militairen niet ondenkbaar. In de daarop volgende jaren lijkt er niet veel te veranderen in het plangebied.⁴⁰ Wel valt duidelijk op dat de trapeziumvormige opstelplaatsen uit de eerste fase van de naoorlogse herbouw duidelijk in onbruik zijn geraakt en begroeid raken. Hiervoor in de plaats waren (elders op de vliegbasis) nieuwe dispersal area's ingericht met nieuwe voorzieningen zoals de betonnen shelters en ronde open opstellingen.

Figuur 2.7 Ligging van het plangebied op uitsneden van luchtfoto's uit de periode vanaf 1960 (van 17 april 1945 (uit: Van den Brandhof 2016).

⁴⁰ Van den Brandhof 2016; Blijdenstein 2015, 151-152.

Met de val van de Berlijnse muur in 1989 kwam een einde aan de Koude Oorlog. Desondanks zijn in 1991 op de vliegbasis nog 22 betonnen prefab observatieposten geplaatst. Twee daarvan zijn in het plangebied geplaatst (zie figuur 2.8).⁴¹ Het terrein is in deze periode, mogelijk door een minder intensief onderhoud van het terrein, geleidelijk bebost geraakt (zie figuur 2.7). De huidige bosschages rond de voormalige locaties van de shelters zijn dus niet als camouflage aangelegd.

Figuur 2.8 Eén van de observatieposten in het plangebied (uit: Louwense 2017).

In 2007 werden alle militaire activiteiten op de vliegbasis beëindigd en in 2008 werd het terrein overgedragen aan de provincie Utrecht. Als gevolg hiervan wordt het vliegveld weer op de topografische kaarten gekarteerd en afgebeeld op openbare luchtfoto's (zie figuur 2.7; luchtfoto heden). Hieruit blijkt dat de vroege, trapeziumvormige opstelplaatsen zijn verdwenen en overwoekerd en dat de vliegtuigshelters zijn gesloopt. De meeste wegen (waaronder de rolbanen) zijn opgebroken en raken geleidelijk begroeid. Ook de waaivormige structuur (het 'honkbalveld') in de noordoosthoek van het plangebied is niet meer aanwezig.⁴² Eind 2014 is het terrein als Park Vliegbasis Soesterberg opgesteld voor het publiek.⁴³

In het verleden zijn op meerdere locaties op het vliegveld explosieven geruimd. Voor zover bekend hebben in het plangebied zelf tot op heden geen onderzoeken naar Conventionele Explosieven plaatsgevonden. Het plangebied maakt wel deel uit van een verdacht gebied voor afwerpmunitie, waarbij bovendien het zuidoostelijke deel behoort tot een verdacht gebied verdedigingswerk met stelling en loopgraven.⁴⁴

⁴¹ Bunkerinfo 2018.

⁴² Topotijdreis 2018, kaart 2011, 2013 en 2015; ArcGISOnline 2018

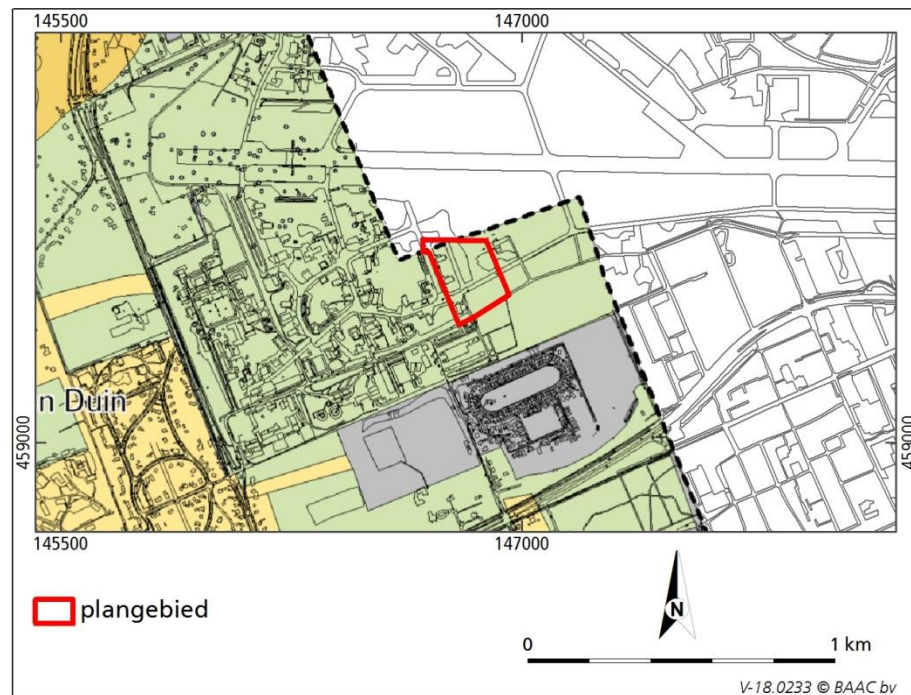
⁴³ Blijdenstein 2015, 153.

⁴⁴ Van den Brandhof 2016.

2.3.3 Archeologie

Over het algemeen zijn in Nederland op verschillende niveaus (landelijk, provinciaal, regionaal en gemeentelijk) archeologische (verwachtings-)kaarten opgesteld. Het huidige beleid, dat van toepassing is op het plangebied, is gebaseerd op de gemeentelijke verwachtingskaart (zie figuur 2.9).⁴⁵ Volgens de archeologische basiskaart van de gemeente Zeist maakt het plangebied deel uit van een *vlakke van smeltwaterafzettingen (sandr)*, die wordt doorsneden door een *droog dal (+/- dekzand/loss)*. Hieraan is volgens de verwachtingskaart een *middelhoge verwachting t.a.v. resten uit alle perioden* gekoppeld. Voor deze gebieden geldt dat bij plangebied groter dan 1000 m² en/of gelegen binnen een straal van 50 m van een AMK-terrein, geen bodemingrepen dieper dan 30 cm – maaiveld mogen plaatsvinden. Indien hieraan niet kan worden voldaan dient bij planvorming en voorafgaand aan de vergunningverlening vroegtijdig een archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd en dient te worden gestreefd naar inpassing van terrein met archeologische waarden.⁴⁶ Noch het vigerende bestemmingsplan Amersfoortseweg e.o. uit 2008 noch in het voorontwerp bestemmingsplan Vliegbasis Soesterberg uit 2011 zijn voorschriften ten aanzien van archeologie in de vorm van een dubbelbestemming opgenomen.⁴⁷

Naast deze verwachte archeologische waarden zijn rond het plangebied in het verleden ook daadwerkelijk archeologische waarden aangetroffen of archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de database van de RCE, Archis 3, zijn rond het plangebied binnen een straal van circa 500 meter geen archeologische vondsten bekend. In dit gebied zijn echter wel diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd (zie figuur 2.10).

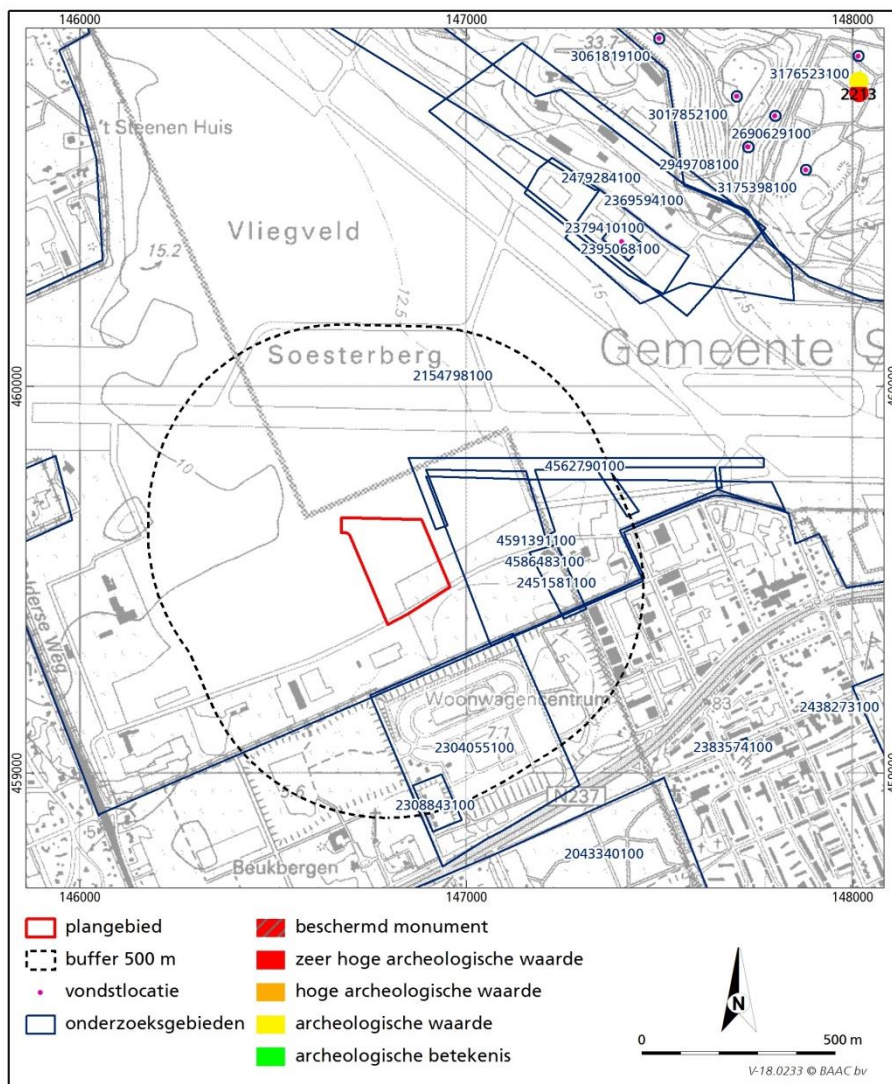
⁴⁵ De gemeentegrens is op deze kaarten globaal ingetekend, waardoor het uiterste noordelijke deel van het plangebied buiten de kartering van de kaart valt, terwijl dit wel binnen de gemeente Zeist ligt.

⁴⁶ Botman & Benjamins 2008.

⁴⁷ Gemeente Zeist 2008.

Figuur 2.9 Ligging van het plangebied op de gemeentelijke verwachtingskaart (Botman & Benjamins 2008).

Het plangebied maakt onderdeel uit van een groot gebied waarvoor BAAC in 2007 een archeologisch bureauonderzoek heeft opgesteld (Archis-zaakidentificatienr. 2154798100). Het plangebied maakt volgens dit onderzoek deel uit van de sandrvlakte, die minder geschikt was voor bewoning en waaraan derhalve een lage verwachting is toegekend. De oude wegen en bebouwingslocaties uit de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zijn als versterking aangeduid.⁴⁸ Pas sinds enkele jaren worden resten uit de Tweede Wereldoorlog als archeologische waarden gezien, die nader onderzoek behoeven.

Figuur 2.10 Ligging van het plangebied met AMK-terreinen, onderzoeksgebieden en vondstlocaties (Archis 3 2018).

In 2017-2018 heeft BAAC voor het gebied op circa 35 m ten oosten van het plangebied in het kader van de ontwikkeling van een woonwijk (fase1) diverse

⁴⁸ Buesink & Emaus 2008.

archeologische onderzoeken uitgevoerd. In 2017 heeft BAAC langs de noordgrens van dit gebied een verkennend booronderzoek uitgevoerd (Archis-zaakidentificatienr. 4562790100). Uit dit onderzoek bleek dat verspreid over het gebied (deels) intacte haarpodzolen voorkomen, die zijn gevormd in geelgrijs, matig grindhoudend, zwak siltig, zeer grof zand. In de intacte bodems kunnen archeologische resten aanwezig zijn van jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum tot en met het mesolithicum. De droge, grove zanden zijn minder geschikt voor de landbouw. De kans op de aanwezigheid van resten uit de Tweede Wereldoorlog is zeer hoog. Op basis hiervan is geadviseerd om rondom de boringen met een intact podzolprofiel een karterend booronderzoek uit te voeren. Voor de locaties met een hoge verwachting op de aanwezigheid van stellingen of loopgraven uit de Tweede Wereldoorlog is geadviseerd om een archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden uit te voeren.⁴⁹

In februari 2018 heeft BAAC voor het gebied het geadviseerde karterende booronderzoek uitgevoerd (Archis-zaakidentificatienr. 4586483100). Bij dit onderzoek zijn geen archeologische resten aangetroffen uit de prehistorie. In één boring is een donkergroene laag aangetroffen, die mogelijk verband houdt met sporen uit de Tweede Wereldoorlog. In twee boringen is een plaggendek aangetroffen.⁵⁰

In maart 2018 heeft BAAC in het kader van fase 2 van de ontwikkeling van een woonwijk een verkennend booronderzoek uitgevoerd in het gebied ten oosten van het plangebied (Archis-zaakidentificatienr. 4591391100). Ook bij dit onderzoek zijn verspreid over het gebied (deels) intacte haarpodzolen aangetroffen. De top van het podzolprofiel is meestal verploegd of vermengd met materiaal dat van elders is aangevoerd. In één boring is mogelijk een dichtgeschoven bomkrater aangeboord. Gezien de ongunstige landschappelijke omstandigheden voor jager-verzamelaars en het ontbreken van vindplaatsen in fase 1 is voor archeologische resten uit de steentijd geen vervolgonderzoek aanbevolen. Voor de resten van landbouwers was al sprake van een lage verwachting. Voor resten uit de Tweede Wereldoorlog is geadviseerd een archeologische begeleiding uit te voeren.⁵¹

In 2014 heeft RAAP voor een deel van dit gebied op circa 200 m ten oosten van het plangebied in het kader van de aanleg van een verbindingsweg tussen de N237 en de Verlengde Batenburgweg een archeologisch bureau- en booronderzoek uitgevoerd (Archis-zaakidentificatienr. 2451581100). Uit dit onderzoek bleek dat voor het plangebied een middelhoge verwachting gold voor archeologische resten uit het paleolithicum tot en met de middeleeuwen en de Tweede Wereldoorlog. Voor de nieuwe tijd in gold in het algemeen een lage verwachting. Uit het booronderzoek bleek dat in het gebied sandr-afzettingen aanwezig zijn, waarvan de natuurlijke bodem in sterk variërende mate is geroerd (10 tot 120 cm –mv). De middelhoge verwachting is voor het grootste deel van het plangebied bijgesteld naar een lage verwachting. Alleen voor de gebieden met een vrijwel compleet intacte bodem in het centrale deel, blijft de middelhoge verwachting gehandhaafd en is een vervolgonderzoek in de vorm van een begeleiding conform protocol opgraven geadviseerd.⁵²

⁴⁹ Bergman 2018a.

⁵⁰ Bergman 2018b.

⁵¹ Bergman 2018c.

⁵² Coppens 2014.

Op 150 m ten zuiden bevindt zich een onderzoeksmelding die betrekking heeft op een archeologisch bureauonderzoek dat ADC in 2010 in het kader van de herinrichting van een woonwagencentrum heeft (Archis-zaakidentificatienr. 2304055100). Het plangebied is in Archis veel groter ingetekend dan het werkelijke onderzoeksgebied, dat op bijna 400 m ten zuiden van het plangebied ligt. Uit het onderzoek bleek dat in het plangebied archeologische resten uit alle periode aanwezig kunnen zijn. Derhalve is geadviseerd in het gebied een verkennend booronderzoek uit te voeren.⁵³ Dit onderzoek is vervolgens in 2010 door Hazenberg Archeologie uitgevoerd (Archis-zaakidentificatienr. 2308843100). De bodem bestond uit lichtgeel, leemarm, matig grof zand met een lichte grindbijmenging (sandr-afzettingen). Hierop bevindt zich grijsbruin, zwak tot matig lemig, matig grof zand met een lichte bijmenging van grind, dat resten van het oorspronkelijke podzolprofiel bevat. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Uit de resultaten is de conclusie getrokken dat de bodem tot 85 à 160 cm –mv is verstoord en dat de kans op intacte archeologische resten zeer klein is. Derhalve is geen vervolgonderzoek aanbevolen.⁵⁴

De dichtstbijzijnde vondstlocaties bevinden zich vanaf circa 850 m ten noordoosten van het plangebied op de stuwwal. In dit gebied zijn archeologische resten (aardewerkfragmenten, vuursteenartefacten) bekend uit het (midden-)paleolithicum, neolithicum, bronstijd, ijzertijd, middeleeuwen (Archis-zaakidentificatienr. 2949708100, 3061819100 en 2690629100). Daarnaast zijn in dit gebied nog resten uit de Tweede Wereldoorlog (bunkers, afvalkuilen) aanwezig (Archis-zaakidentificatienr. 2395068100 en 2379410100). Tevens zijn in het gebied, in de rivierafzettinglagen vuursteenartefacten uit het midden-paleolithicum gevonden (Archis-zaakidentificatienr. 3017852100 en 3061819100). Tot slot bleken een aantal mogelijk grafheuvels natuurlijke verhogingen te zijn (Archis-zaakidentificatienr. 3176523100, 3175398100). In het gebied bevinden zich wel twee antropogene heuvels, vermoedelijk grafheuvels uit het laat-neolithicum-bronstijd/ijzertijd, die zijn aangewezen als *terrein van (zeer hoge) archeologische waarde* (monumentnr. 2213 en 2206).

2.3.4 Cultuurhistorie

Evenals voor de archeologische waarden zijn er ook voor de algemeen cultuurhistorische waarden (historische geografie en bouwhistorie) diverse overzichtskaarten gemaakt.

Op landelijk niveau is er een kaart gemaakt voor Militair Erfgoed (Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME)) waarop zowel de verwachte resten van ondergronds als bovengronds militair erfgoed zijn weergegeven. Volgens deze kaart behoort het plangebied tot Vliegveld Soesterberg, dat zou dateren uit de Tweede Wereldoorlog. In dit gebied kunnen resten van gebouwstructuren, stellingen, versperringen, loopgraven, slaghandelingen en/of barakkenkampen worden verwacht.⁵⁵

Voor de provincie Utrecht is de Cultuurhistorische Atlas (CHAT) opgesteld. Volgens deze kaart maakt het plangebied deel uit van de Erfgoedparels Soesterberg en Vliegbasis. Hierbinnen behoort het uiterste zuidwestelijke deel tevens tot Camp New Amsterdam (groen op figuur 2.11). De oude rolbanen langs de westgrens en door het zuidwestelijke deel van het plangebied zijn eveneens

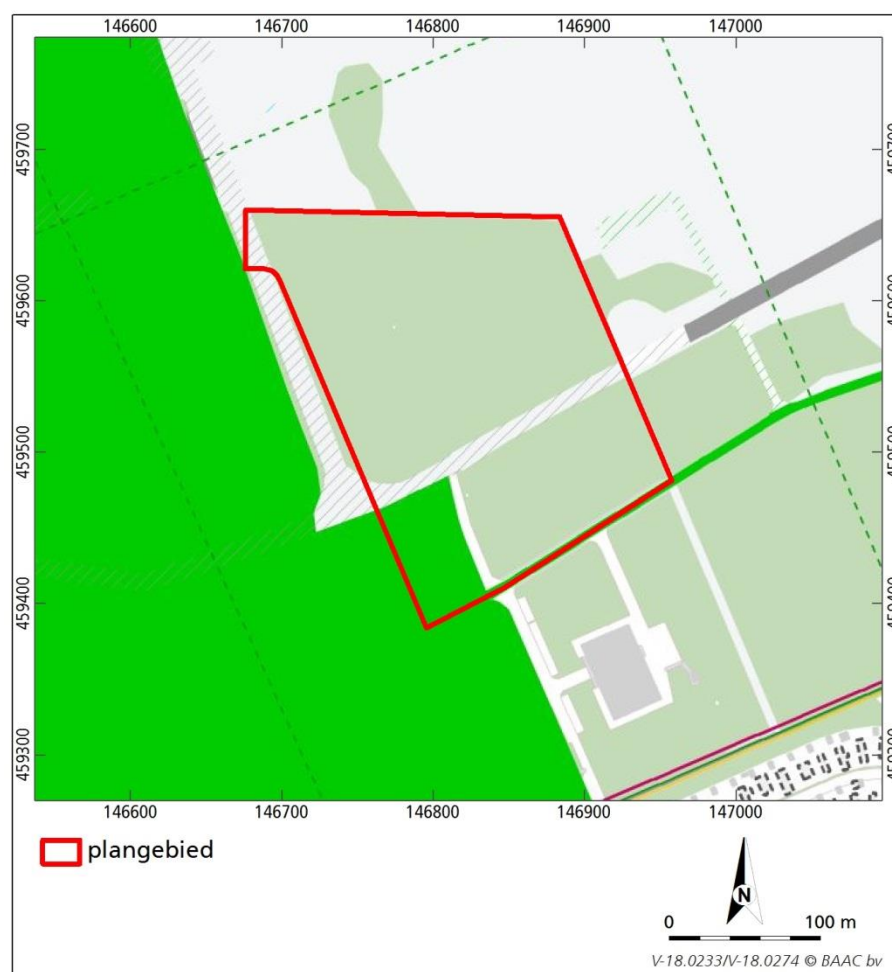
⁵³ Holl 2010.

⁵⁴ Borsboom 2011.

⁵⁵ IKME 2018.

gekarteerd (grijs gearceerd op figuur 2.11). Deze rolbanen zijn voor de bouw van de shelters aangelegd en waren eerst bestraat met straatstenen waarover in een latere fase asfalt is aangebracht. De verharding is recentelijk verwijderd. Langs de zuidgrens van het plangebied bevindt zich een asfaltweg (groen op figuur 2.11), mogelijk met betonnen onderbouw. De eventueel aanwezige betonnen onderbouw is in de Tweede Wereldoorlog aangebracht. Deze weg is nog steeds aanwezig. Langs de noord- en oostgrens is een afrastering (recent stalen hekwerk) aangebracht. Er zijn geen andere erfgoedrelicten aanwezig in het plangebied. Het plangebied ligt ten noorden van de historische buitenplaatsen langs de Amersfoortseweg (noordelijke begrenzing als donkerrode lijn op figuur 2.11) en werd oorspronkelijk omgeven door de laanstructuur van de verkaveling aan weerszijden van de Amersfoortseweg (gestippelde groene lijn op figuur 2.11).⁵⁶

In het plangebied zijn geen waardevolle bouwkundige objecten aanwezig, zoals rijksmonumenten of MIP-objecten.⁵⁷

Figuur 2.11 Ligging van het plangebied op een uitsnede van de Cultuurhistorische Atlas Provincie Utrecht (2018).

⁵⁶ Cultuurhistorische Atlas Provincie Utrecht 2018.

⁵⁷ Cultuurhistorische Atlas Provincie Utrecht 2018; Archis3 2018.

Voor het gebied is in het kader van de ruimtelijke onderbouwing van de wijziging bestemmingsplan al een toetsing van het project aan de Cultuurhistorische Hoofdstructuur opgesteld. Dit document is opgenomen in bijlage 3.

3

Archeologische verwachting

Het plangebied maakt deel uit van een sandr, die wordt doorsneden door een droog dal. Dergelijke arme, droge gebieden zonder een duidelijk landschappelijke gradiënt of de aanwezigheid van een waterbron waren van oudsher geen aantrekkelijke vestigingsgebieden. Dit blijkt ook uit het ontbreken van archeologische vondsten in de directe omgeving, alhoewel dit ook te maken zou kunnen hebben met de ligging in een niet-toegankelijk gebied (militaire vliegbasis) vanaf de Tweede Wereldoorlog. Op de hogere delen van het landschap zouden (vanwege de zichtlocatie) wel grafheuvels aanwezig kunnen zijn geweest. De dichtstbijzijnde vondsten bevinden zich op de flank van de stuwwal of op de dekzanden. De aanwezigheid van archeologische resten van jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum-neolithicum of verspoelde resten uit het midden-paleolithicum zijn natuurlijk nooit geheel uit te sluiten.

Rond 1800 is het plangebied aangeplant met (naald)bos. Als gevolg hiervan zal de natuurlijke bodem zijn verploegd, waardoor een heterogene bovengrond is ontstaan. In de Tweede Wereldoorlog en de daarop volgende periode hebben in het plangebied egalisaties, graafwerkzaamheden en andere verstoringen plaatsgevonden, waardoor de natuurlijke bodem plaatselijk (diep) zal zijn verstoord. Zo bevond zich in het zuidelijke deel van het plangebied een verdedigingswerk en zijn in en rond het plangebied enkele bomkraters bekend. Na de Tweede Wereldoorlog (Koude Oorlog) zijn er vliegtuighangars, dispersals (openlucht opstelplaatsen) en een waaivormige structuur (mogelijk honkbalveld) in het plangebied aangelegd.

Op basis van deze resultaten geldt voor alle perioden een lage archeologische verwachting op de aanwezigheid van intacte archeologische waarden. Alleen uit de Tweede Wereldoorlog (en later) zullen nog intacte archeologische waarden aanwezig zijn, zoals loopgraven, luchtafweerstellingen en bomkraters, maar mogelijk sporen of resten van losse wapenopstellingen, kabelsleuven, schuttersputjes, afvalkuilen en versperringen. Hiervoor geldt derhalve een hoge archeologische verwachting. Eventueel zouden ook nog resten van oude karresporen aanwezig kunnen zijn uit de periode vóór 1800.

De archeologische resten kunnen direct vanaf het maaiveld aanwezig zijn en bestaan zowel uit vondstmateriaal (munitie, gebruiksmateriaal, bouw materiaal e.d.) als uit sporen (loopgraven, funderingsresten e.d.). De verwachting voor de Tweede Wereldoorlog betekent dat rekening moet worden gehouden met de aanwezigheid van explosieven.

4 Cultuurhistorische waarden

Het plangebied maakte lange tijd deel uit van een onontgonnen heidegebied, dat werd doorsneden door een netwerk van wegen en paden. Ook door het plangebied hebben waarschijnlijk noordoost-zuidwest georiënteerde paden gelopen (zie figuur 4.1).

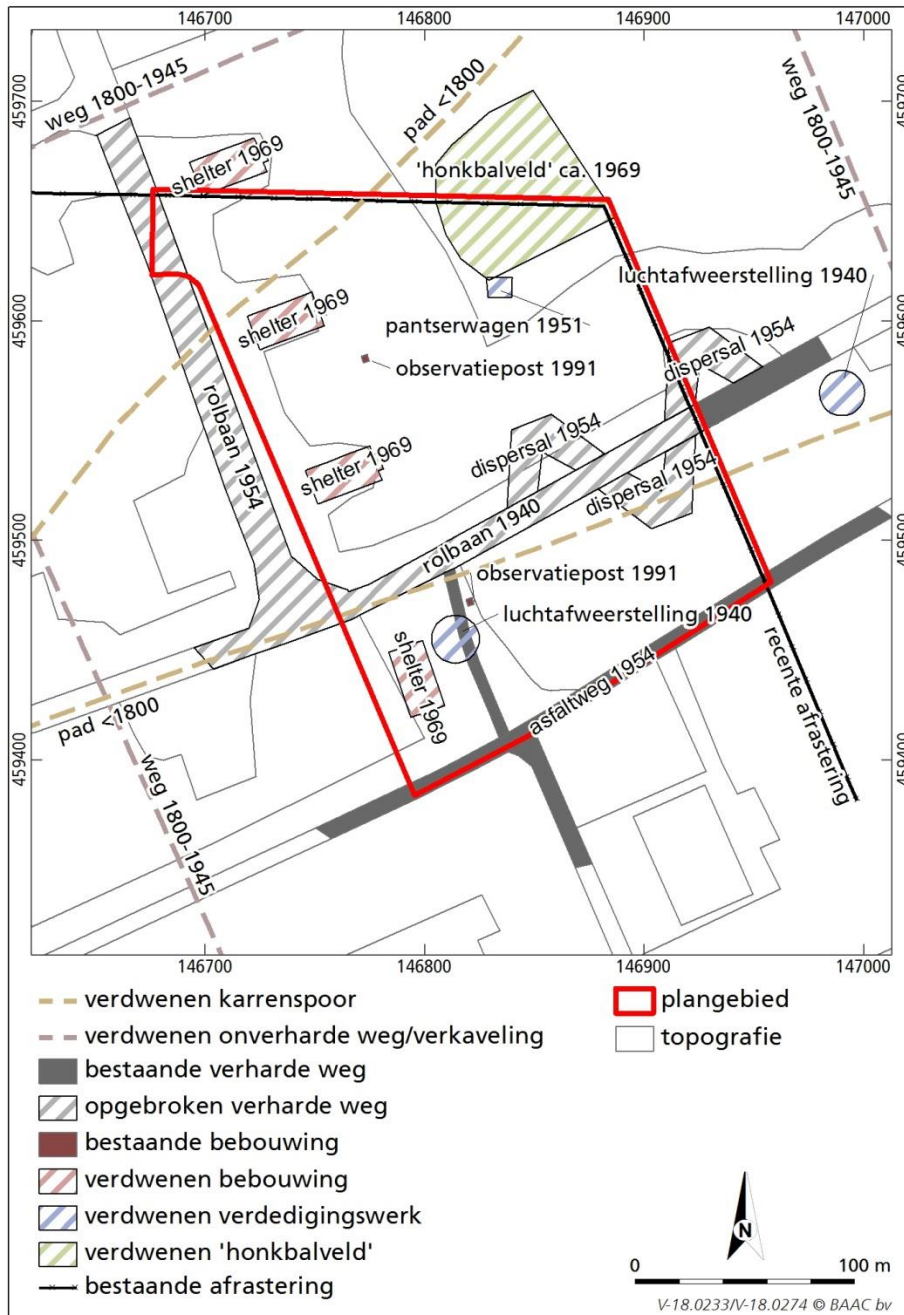
In het midden van de 17^e eeuw is de Amersfoortseweg aangelegd met aan weerszijden daarvan rationeel verkavelde gronden voor de aanleg van buitenplaatsen. De kavels werden van elkaar gescheiden door zijwegen, de zogenaamde *sorties*. Het plangebied lag ten noorden van deze verkavelingen en bleef in eerste instantie in gebruik als heide. Vanaf 1800 zijn de *sorties* in noordelijke richting verlengd voor de bosaanleg. Het plangebied is vervolgens geleidelijk bebost. Met deze bosontginning is het oude padenpatroon verdwenen. In het plangebied zijn geen structuren van de bosaanleg aanwezig. De *sorties* en restanten van de verkaveling uit deze periode lagen rond het plangebied (zie 'weg 1800-1945' in figuur 4.1).

In 1910 is ten noorden van het plangebied het vliegveld Soesterberg in gebruik genomen, dat in 1913 is overgenomen door de Nederlandse staat en is ontwikkeld als militair vliegveld. Het plangebied lag in deze periode buiten het vliegveld en bleef in gebruik als bos.

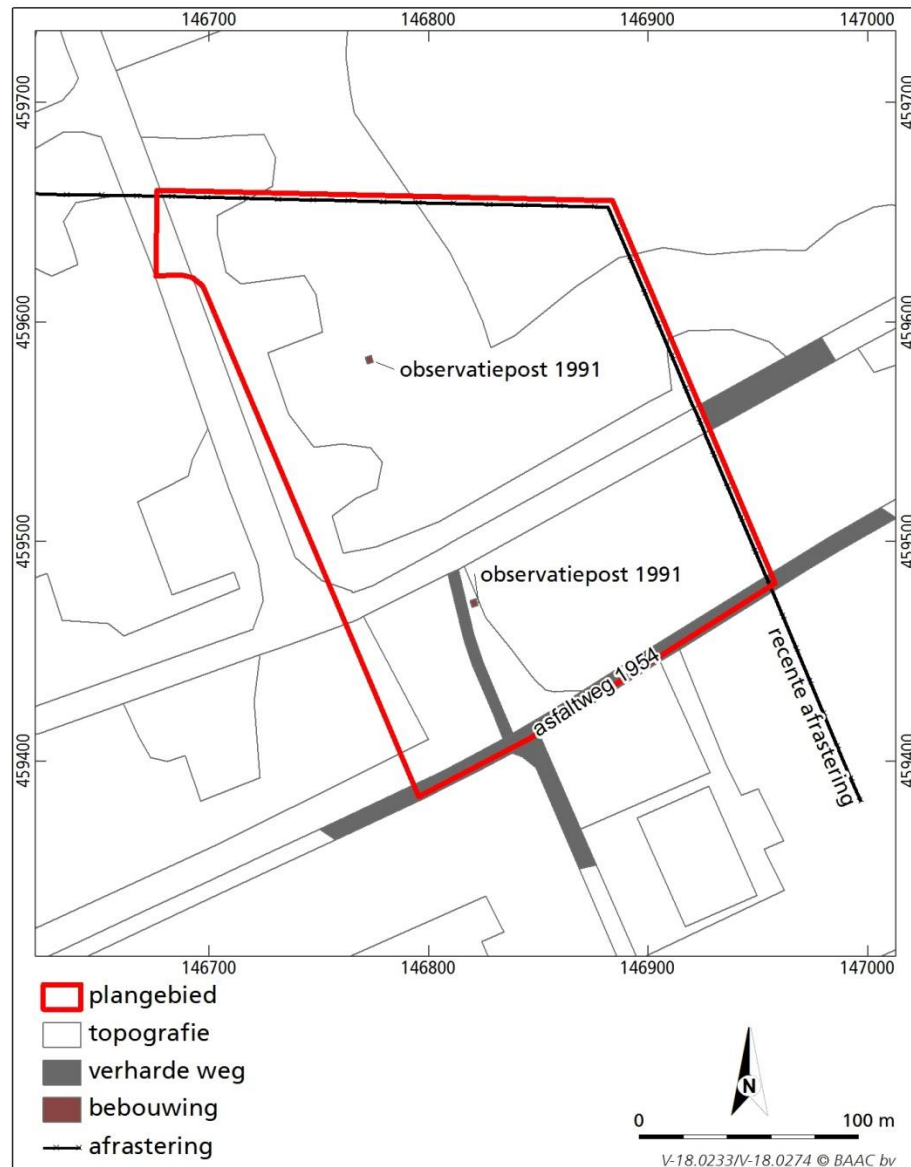
In de Tweede Wereldoorlog is het vliegveld door de Duitsers uitgebreid, waarbij het plangebied in de *Fliegerhorst* is opgenomen. Dwars door het plangebied is in deze periode een nieuwe, noordoost-zuidwest georiënteerde weg (rolbaan) aangelegd, die leidde naar de meer westelijk, in de bossen gelegen montageloods en hangars. In het zuidelijke deel van het plangebied is op een bebost terrein een vaste luchtafweerbatterij aangelegd (zie figuur 4.1). In het plangebied hebben daarnaast diverse inslagen van bommen plaatsgevonden.

Na de oorlog werden de start- en landingsbanen provisorisch hersteld, waarna Soesterberg in 1951 officieel geopend is als luchtmachtbasis. De oude rolbaan door het plangebied is daarbij blijven bestaan. De luchtafweerbatterij en de inslagkraters zijn verdwenen. In het begin van de jaren vijftig is in het noordoostelijke deel van het plangebied een Staghound pantserwagen ingegraven (zie figuur 4.1). In 1954 werd het Amerikaanse, 32^e Tactical Fighter Squadron (32TFS) op Soesterberg gelegerd als versterking van de NAVO luchtverdediging. De vliegbasis werd sterk uitgebreid en het 32^e TFS kreeg een eigen kampement in het zuidwestelijke deel van de basis, Camp New Amsterdam. Het plangebied maakt deel uit van Camp New Amsterdam. In eerste instantie zijn langs de weg (de rolbaan) die door het plangebied liep, 'dispersals' oftewel opstelplaatsen voor vliegtuigen aangelegd. In het verlengde van de start- en landingsbaan is langs de westgrens van het plangebied een weg aangelegd die naar de rolbaan van het vliegveld loopt. Langs deze weg zijn in 1969 zestig betonnen vliegtuigshelters (HAS of Hardened Aircraft Shelters) gebouwd. In de noordoosthoek zijn aan het eind van de jaren zestig waaivormige structuren,

vermoedelijk honkbalvelden, aangelegd (zie figuur 4.1). Met de val van de Berlijnse muur in 1989 kwam een einde aan de Koude Oorlog, waarna in 2007 alle militaire activiteiten op de vliegbasis werden beëindigd. Vervolgens zijn de shelters afgebroken, de meeste wegen (waaronder de rolbaan) en dispersals opgebroken en is de pantserwagen uitgegraven en overgedragen aan een museum. De enige historisch-geografische structuren die nog resteren zijn van de Koude Oorlog en betreffen enkele verharde wegen in het zuidelijke deel van het plangebied, die in de jaren vijftig zijn aangelegd. De twee prefab observatieposten dateren uit de jaren negentig.

Figuur 4.1 Historisch-geografische en bouwhistorische structuren in het plangebied in de afgelopen twee eeuwen.

Figuur 4.2 Momenteel in het plangebied aanwezige historisch-geografische en bouwhistorische structuren.

Historisch geografisch gezien kunnen in het plangebied drie fasen worden onderscheiden:

- **Heidegebied met karresporen (tot circa 1800)**
Van deze fase zijn in het plangebied geen historisch-geografische of bouwhistorische resten meer aanwezig.
- **Bosontginning met verkavelingsstructuur Amersfoortseweg**
Van deze fase zijn in het plangebied geen historisch-geografische of bouwhistorische resten meer aanwezig.
- **Militaire vliegbasis**
Van de militaire vliegbasis zijn de meeste structuren in de afgelopen jaren gesloopt of opgebroken. Door de sloopwerkzaamheden is de cultuurhistorische waarde van het gebied sterk aangetast. Er resteren alleen nog twee verharde wegen in het zuidelijke deel, die zijn aangelegd in de jaren vijftig, en twee prefab betonnen observatieposten uit 1991 (zie figuur 4.2). De observatieposten maken onderdeel uit van

een serie van 22 ná de Koude Oorlog geplaatste posten en hebben daardoor geen bijzondere bouwhistorische waarde. Volgens het landschapsplan worden de observatieposten hergebruikt op een andere locatie. Doordat het grootste deel van de relictten van de vliegbasis inmiddels zijn gesloopt, zijn alle cultuurhistorisch waardevolle elementen en bijna alle cultuurhistorische waardevolle structuren verwijderd. Dit betekent dat de cultuurhistorische ensemblewaarde van de vliegbasis ter hoogte van het plangebied sterk aangetast. De cultuurhistorische waarde van het plangebied is derhalve gering.

5 Conclusie en aanbevelingen

5.1 Archeologie

Hieronder volgt de beantwoording van de archeologische onderzoeksvragen zoals gesteld in het onderzoeksvoorstel⁵⁸:

Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

In het plangebied en de directe omgeving zijn tot op heden geen archeologische waarden bekend. Op basis van luchtfoto's is wel af te leiden dat er in het plangebied nog resten (zowel vondstmateriaal als sporen) uit de Tweede Wereldoorlog en later aanwezig zouden moeten zijn.

Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemversturende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?

In het plangebied bevindt zich naar verwachting een haarpodzol, die in grove sandrafzettingen is ontstaan. Deze zullen echter door de ontginning rond 1800 en het gebruik van het terrein in en na de Tweede Wereldoorlog naar verwachting grotendeels verstoord zijn.

Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?(indien mogelijk gespecificeerd naar aard, vindplaats(en) /periode(n))?

Op basis van het plangebied geldt voor het plangebied grotendeels een lage archeologische verwachting. Alleen uit de Tweede Wereldoorlog (en later) zullen nog intacte archeologische waarden aanwezig zijn, zoals loopgraven, luchtafweerstellingen en bomkraters, maar mogelijk sporen of resten van losse wapenopstellingen, kabelsleuven, schuttersputjes, afvalkuilen en versperringen. Hiervoor geldt derhalve een hoge archeologische verwachting. Eventueel zouden ook nog resten van oude karresporen aanwezig kunnen zijn uit de periode vóór 1800.

In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Als gevolg van de ontwikkeling van het plangebied zal de bodem tot op grote diepte worden verstoord. Gezien de hoge archeologische verwachting voor resten uit de Tweede Wereldoorlog wordt geadviseerde een vervolgonderzoek uit te voeren om de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden vast te stellen. Voorafgaand aan de geplande werkzaamheden zullen de explosieve resten uit de Tweede Wereldoorlog worden geruimd. Geadviseerd wordt derhalve om een vervolgonderzoek in de vorm van een 'IVO-P-variant'⁵⁹ archeologische begeleiding' uit te voeren van de bodemroerende werkzaamheden (opsporen conventionele explosieven en civieltechnische

⁵⁸ Bergman 2018d.

⁵⁹ IVO-P = proefsleuvenonderzoek.

werkzaamheden) met een mogelijke doorstart naar een 'opgraving – variant archeologische begeleiding'. Voorafgaand aan dit onderzoek dienen de eisen, waaraan het onderzoek dient te voldoen, te worden vastgelegd in Programma van Eisen (PvE).

Bovenstaand advies dient beoordeeld te worden door de bevoegde overheid (gemeente Zeist) en leidt tot een selectiebesluit. Het rapport is op 18 september 2018 door de adviseur van de gemeente Zeist (dhr. M. Scholten van de Omgevingsdienst regio Utrecht) beoordeeld, waarbij bovenstaand advies is overgenomen.⁶⁰

5.2 Cultuurhistorie

Uit het bureauonderzoek blijkt dat voor het plangebied historisch geografisch gezien drie fasen kunnen worden onderscheiden; heidegebied met karresporen (tot circa 1800), bosontginning met verkavelingsstructuur Amersfoortseweg (1800-1945) en militaire vliegbasis (1940-2008). Van de twee eerste fasen zijn in het plangebied geen cultuurhistorische relictten (meer) aanwezig. Van de laatste fase, de militaire vliegbasis, resteren alleen nog de verharde wegen in het zuidelijke deel, die zijn aangelegd in de jaren vijftig, en twee prefab betonnen observatieposten uit 1991. De observatieposten maken onderdeel uit van een serie van 22 posten en hebben geen bijzondere bouwhistorische waarde en zullen hergebruikt worden. Doordat het grootste deel van de relictten van de vliegbasis inmiddels zijn gesloopt, is het cultuurhistorisch ensemble vliegbasis ter hoogte van het plangebied sterk aangetast. De cultuurhistorische waarde van het plangebied is derhalve gering. Bovendien blijft de verharde weg langs de zuidzijde van het plangebied, die dateert uit de jaren vijftig van de 20^e eeuw, bestaan. Op basis van deze resultaten kan de conclusie worden getrokken dat de geplande inrichting rekening houdt met de nog aanwezige cultuurhistorische waarden en dat er qua cultuurhistorie derhalve geen beperkingen zijn voor de uitvoering van de herinrichting van het plangebied.

⁶⁰ ROM integraal advies Camp New Amsterdam 18 september 2018.

6 Geraadpleegde bronnen

Abrahamse, J.E., 2010. 'Wegh der weegen': ontwerp en aanleg van de Amersfoortseweg. Een zeventiende-eeuws landinrichtingsproject door Jacob van Campen. In: *Flehte. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken 2006. Deel VII*. Te raadplegen via <http://objects.library.uu.nl/reader/index.php?obj=1874-33741&lan=nl#page//39/49/32/3949327357566981637024207070977400265.jpg/mode/1up>.

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie. (Fysische geografie van Nederland)*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Bergman, W., 2018a. *Gemeente Soest en Zeist. Plangebied Vliegbasis Soesterberg, fase 1 te Soesterberg. Inventariserend veldonderzoek (verkennde fase). BAAC rapport V-17.0167*. BAAC bv, 's-Hertogenbosch.

Bergman, W., 2018b. *Gemeente Soest. Plangebied Vliegbasis Soesterberg te Soesterberg. Inventariserend veldonderzoek (karterende fase). BAAC rapport V-18.0006*. BAAC bv, 's-Hertogenbosch.

Bergman, W., 2018c. *Gemeente Soest. Plangebied Vliegbasis Soesterberg fase 2 te Soesterberg. Inventariserend veldonderzoek (verkennde fase). BAAC rapport V-18.0079*. BAAC bv, 's-Hertogenbosch.

Bergman, W., 2018d. *Onderzoeksvoorstel – Plan van Aanpak. Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Kavel DCC te Zeist*. BAAC bv, 's-Hertogenbosch.

Blijdenstijn, R., 2015. *Tastbare tijd. Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht. 2.0*. Provincie Utrecht.

Borsboom, A.J., 2011. *Plangebied Beukbergen te Huis ter Heide, gemeente Zeist. Verkennend Inventariseren Veldonderzoek. Hanzenberg AMZ Publicaties 2010-22*. Hazenberg Archeologie Leiden bv.

Botmans, A. & M. Benjamins, 2008. *De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Zeist. Rapport H023*. ADC Heritage BV, Amersfoort.

Brandhof, W. van den, 2016. *Vooronderzoek Vliegbasis Soesterberg*. AVG Explosieven Opsporing Nederland.

Coppens, C.F.H., 2014. *Plangebied Westelijke ontsluiting Soesterberg, gemeente Zeist. Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennde fase). RAAP-notitie 4923*. RAAP bv, Weesp.

Buesink, A. & A.A.G. Emaus, 2008. *Gemeente Soest en Zeist. Plangebied Vliegbasis Soesterberg. Bureauonderzoek. BAAC rapport V-07.0146*. BAAC bv, Deventer.

CCvD, 2016. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.0*. Structuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB), Gouda.

Gemeente Zeist, 2008. *Bestemmingsplan Amersfoortseweg e.o.. Vastgesteld 15-1-2008*. Te raadplegen via <http://www.ruimtelijkeplannen.nl>, juli 2018.

Gerrits van den Ende, R., 2018: *Detectierapportage naar conventionele explosieven of restanten daarvan in het onderzoeksgebied 'voormalige vliegbasis Soesterberg' te Soesterberg, Utrecht*.

Grimm, P., E. van Loo & R. de Winter, 2017: *Vliegvelden in oorlogstijd. Nederlandse vliegvelden tijdens bezetting en bevrijding 1940-1945*. Boom uitgevers, Amsterdam.

Holl, J., 2010. *Beukbergenlaan 6-20, Huis ter Heide, gemeente Zeist. Een Bureauonderzoek. Rapport 2521*.

Louwerse, J.S.C., 2017. *Verkennd bodemonderzoek CNA te Huis ter Heide*. BK Ingenieurs B.V., IJmuiden.

Renes, J., 1999. *Landschappen van Maas en Peel. Een toegepast historisch-geografisch onderzoek in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg*. Uitgeverij Eisma bv/Maaslandse Monografieën, Leeuwarden/Maastricht.

Stiboka., 1966. *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 26 West Harderwijk en 32 West Amersfoort*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Volkers, K., 2006. *Geheim landschap, 200 jaar militairen op de Heuvelrug*. Provincie Utrecht.

Witter, E.R., 2005: *VLB Soesterberg; historisch onderzoek naar de aanwezigheid van bodemvreemd materiaal en potentieel bodembedreigende situaties (1910-1980)*, Doetinchem

Geraadpleegde kaarten

AHN2, *Actueel Hoogtebestand Nederland*. Verkregen via ArcGISOnline, <http://www.arcgis.com>, juli 2018.

ArcGIS Online, recente luchtfoto, <http://www.arcgis.com>, juli 2018.

Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Kaartblad 32 West Amersfoort. 1966. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Cultuurhistorische Atlas Provincie Utrecht, te raadplegen via <http://webkaart.provincie-utrecht.nl>, augustus 2018.

Dienst van het kadaster en de openbare registers, 2018. Apeldoorn.

Geologische overzichtskaat van Nederland, 2010. NITG-TNO. Te raadplegen via <http://www.dinoloket.nl/>.

Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, 2008. Te raadplegen via <http://zoeken.cultureelerfgoed.nl>, juli 2018.

IKME (Indicatieve Kaart Militair Erfgoed), <http://www.ikme.nl>, augustus 2018.

Kadasterkaart (minuutplan en OAT), 1811-1832. te raadplegen via Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>.

Kadaster Luchtfoto's en Kaarten, Defence Overprint, GSGS sheet 377 Amersfoort second edition 13 april 1945.

Topotijdreis, over 200 jaar topografie, <http://www.topotijdreis.nl>, juli 2018.

Geraadpleegde websites

ARCHIS3, het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, downloadbare dataset en <http://zoeken.cultureelerfgoed.nl>, juli 2018.

Bodemloket, <http://www.bodemloket.nl>, juli 2018.

Bunkerinfo, *Observatieposten*, <https://www.bunkerinfo.nl/2016/12/observatieposten.html>, augustus 2018.

DINOloket, *Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond*, juli 2018.

Documentatiegroep '40-'45, *'Onbekwame gevechtswagen' opgegraven*, <https://www.documentatiegroep40-45.nl/onbekwame-gevechtswagen-opgegraven/>, 4 december 2003.

Facebook Park vliegbasis Soesterberg, https://www.facebook.com/ParkvliegbasisSoesterberg/?hc_ref=ARTgM0beh70PM5j7s0Z6z0Qx3EHxUSskvyAGfZs0eQ-NP6gaPyzzQAPxYypzubfl2Vc, 5 juni 2018.

Raydon & District Model Aircraft Club, *Brief history of Raydon Airfield*, http://s453079954.websitehome.co.uk/radmac2/?page_id=29, juli 2018.

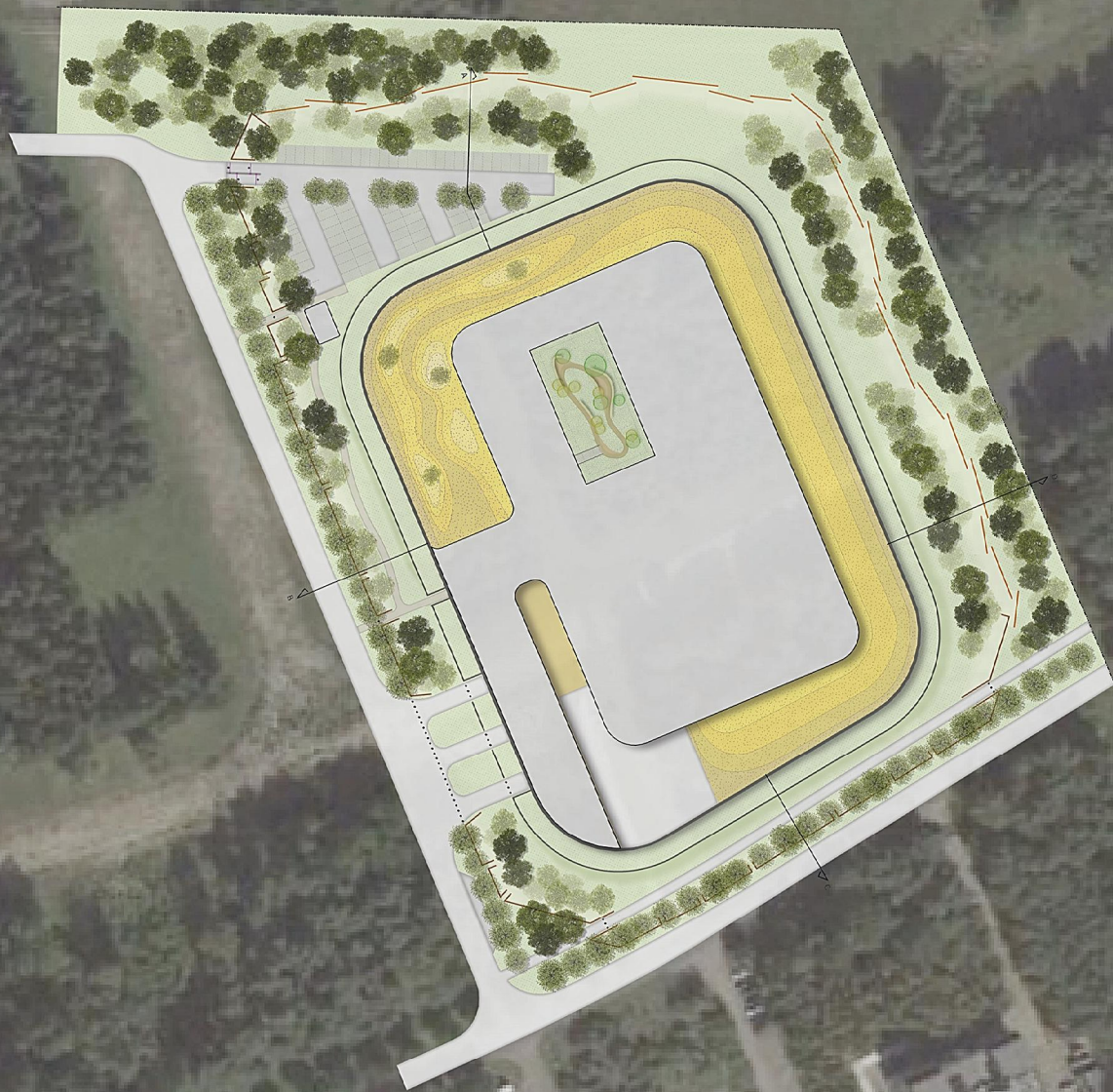
Stichting legerplaats Soesterberg, <http://www.sls39-45.nl/pages/187669/Home.html>, juli 2018.

Vliegbasis Soesterberg, <http://www.vliegbasis-soesterberg.nl/>, juli 2018.

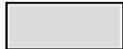

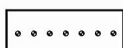

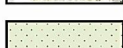
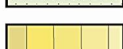
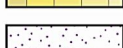
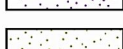

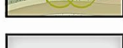

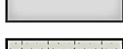
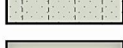
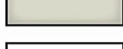
Wageningen UR Geoportal, *RAF aerial photographs* <http://library.wur.nl/WebQuery/geoportal/raf>, juli 2018.

Bijlage 1

Geplande situatie

LEGENDA

- Gebouwen
- Ringmuur
- Hekwerk met greppel
- Voertuigwering straatzijde
- Voertuigwering boszijde
- Beweegbare bollards
- Vaste bollards
- Fietsenstalling
- Bomen in groenzone
- Bomen in straat - Berken
- Heesters
- Kruidenrijk grasland
- Binnenterrein - Relief
- Binnenterrein - Heidevegetatie
- Binnenterrein - Schraalgrasvegetatie
- Patio - ntd
- Wegen CNA-terrein - Asphalt
- Rijbaan parkeerplaats - Betonklinker
- Parkeervakken - Open verharding
- Voetpad - Betontegels
- Locatie profielen

Bijlage 2

Geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie					
11.650	Kwartair	Laat	Holoceen (warme periode)			1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Beegden (Maas)		
12.850			Pleistoceen	Laat	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye (Rijn)			
13.900						Allerød (warm)					
14.030						Vroege Dryas (koud)					
14.640						Bølling (warm)					
30.000						Laat-Pleniglaciaal (zeer koud)					
60.000					Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal (koud)				3	
75.000						Vroeg-Pleniglaciaal (zeer koud)				4	
117.000						Vroeg-Weichselien (gematigd koud)				5a	
											5b
											5c
						5d					
130.000				Eemien (warme periode)		5e	Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)				
			Midden	Midden	Saalien (ijstijd)		6-10	Formatie van Urk (Rijn)			
370.000	Holsteinien (warme periode)				11						
410.000	Elsterien (ijstijd)				12	Formatie van Drente (Glaciaal)					
475.000	Cromerien (warme periode)				13-22	Formatie van Sterksel (Rijn)					
850.000	Pre-Cromerien				23-104						
2.600.000	Vroeg	Vroeg				Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)					

Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)	
450	1250	Holoceen	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Loofbos, waarbij eik en els overheersen; haagbeuk vanaf Vb1 (>1%); vanaf Vb2 veel cultuurplanten (rogge, boekweit, korenbloem)	nieuwe tijd (1500-heden)	
1150						Vb2	middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)
1500						Vb1	Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)
1962	Va						ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
2750	2900		Midden	Subboreaal (koeler Droger)	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)	
3050						IVb	neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)
3950	5000		III	Atlanticum (warm Vochtig)	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)	
5700							IVa
7250							II
8700	8000		Vroeg	Boreaal (warmer)	Den overheerst, daarnaast hazelaar, eik, iep, linde, es	Eerst berk en later overheerst de den	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)
10.250		I					
10.750		Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)					
11.650	LW III		Open parklandschap				
12.850				LW II	Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen		
12.900	LW I		Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra				
13.900		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		Allerød	Perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap		
14.030	Vroege Dryas		Loofbos				
14.640		Eemien (warme periode)		Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP	vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)		
35.000 (v. Chr.)	Laat-Pleistoceen		Weichselien (ijstijd)			Saalien (ijstijd)	
75.000							
117.000							
130.000							
300.000 (v. Chr.)							

¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.

Bijlage 3

**Ruimtelijke onderbouwing wijziging
bestemmingsplan 'Toetsing van het project aan de
Cultuurhistorische Hoofdstructuur'**

Toetsing Provinciale Cultuurhistorische Hoofdstructuur Soesterberg e.o.

Toetsing van het project aan de Cultuurhistorische Hoofdstructuur als bedoeld in artikel 1.7 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013 (herijking 2016) (PRV) van Provincie Utrecht.

Artikel 1.7 Cultuurhistorische hoofdstructuur

1. Als 'Cultuurhistorische hoofdstructuur' wordt aangewezen de gebieden 'Historische buitenplaatszones', 'Militair erfgoed', 'Agrarisch cultuurlandschap' en 'Archeologie' waarvan de geometrische plaatsbepaling is vastgelegd in het GML-bestand en is verbeeld op de kaart Cultuurhistorie.
2. Een ruimtelijk besluit voor gronden die zijn aangewezen als 'Cultuurhistorische hoofdstructuur' bevat bestemmingen en regels ter bescherming van de waarden van de Cultuurhistorische hoofdstructuur, zoals genoemd in de Bijlage Cultuurhistorie.
3. Een ruimtelijk besluit voor gronden die zijn aangewezen als 'Cultuurhistorische hoofdstructuur' bevat geen nieuwe bestemmingen en regels die leiden tot een onevenredige aantasting van in het plangebied voorkomende waarden van de Cultuurhistorische hoofdstructuur, zoals genoemd in de Bijlage Cultuurhistorie.
4. In afwijking van artikel 3.1 kan een ruimtelijk besluit voor gronden die zijn aangewezen als 'Cultuurhistorische hoofdstructuur' bestemmingen en regels bevatten die binnen de historische buitenplaatszones verstedelijking toestaan, mits dit bijdraagt aan het behoud van de cultuurhistorische waarde van de buitenplaatszone en de individuele buitenplaats. De verstedelijking is kleinschalig en wordt zorgvuldig ingepast in de omgeving.
5. In afwijking van artikel 3.1 kan een ruimtelijk besluit voor gronden die zijn aangewezen als 'Cultuurhistorische hoofdstructuur' bestemmingen en regels bevatten die binnen het militair landschap bij de forten verstedelijking toestaan, mits dit bijdraagt aan het behoud van de cultuurhistorische waarde van het militair landschap. De verstedelijking is kleinschalig en wordt zorgvuldig ingepast in de omgeving.
6. De toelichting op een ruimtelijk besluit voor gronden die zijn aangewezen als 'Cultuurhistorische hoofdstructuur' bevat een onderbouwing waaruit blijkt dat aan de genoemde voorwaarden is voldaan, een beschrijving van de in het plangebied aanwezige cultuurhistorische waarden en het door de gemeente te voeren beleid ter zake en van de wijze waarop met de bescherming van deze waarden is omgegaan. Bij de beschrijving van de verschillende waarden wordt gebruik gemaakt van de bijlage Cultuurhistorie

Tekst bijlage Cultuurhistorie (militair erfgoed Soesterberg e.o.):

In voornoemd artikel wordt verwezen naar de Bijlage Cultuurhistorie. De hier relevante tekst uit deze bijlage luidt:

De bijlage Cultuurhistorie bevat een overzicht van de verschillende gebieden binnen de vier cultuurhistorische thema's en beschrijft per gebied de te behouden en te versterken cultuurhistorische waarden. Het gaat hier om de kenmerkende cultuurhistorische samenhang binnen de verschillende gebieden. Voor een uitgebreidere beschrijving van alle cultuurhistorische waarden verwijzen we naar de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht (beschikbaar als digitale kaart).

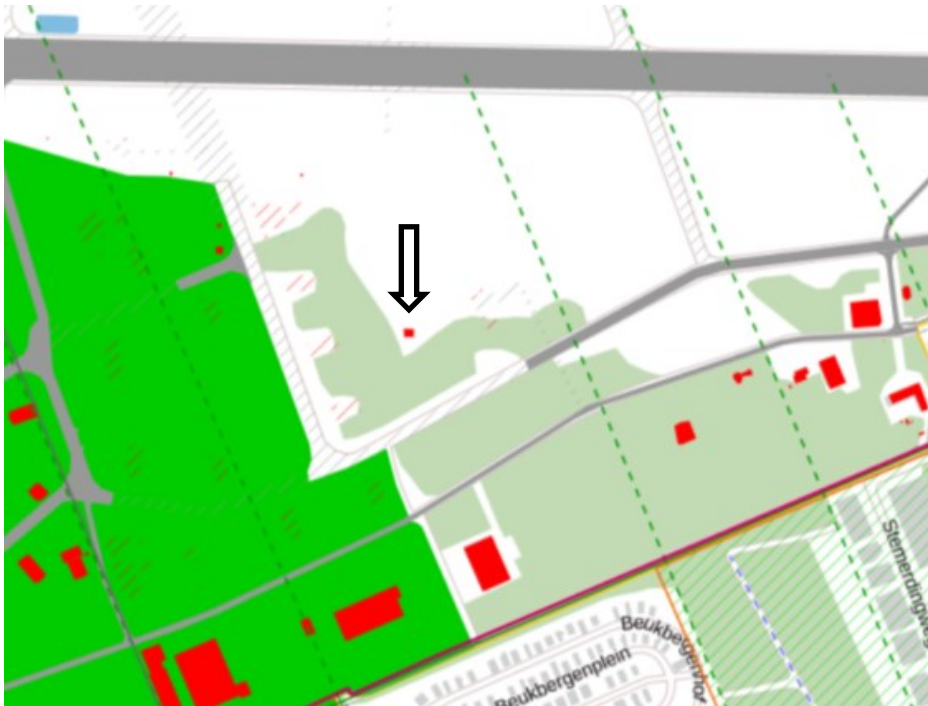
Soesterberg en omgeving

Centraal op de Utrechtse Heuvelrug ligt een uitgebreid militair oefengebied. Een eerste tijdelijk kamp werd in 1804 door de Franse generaal Marmont aangelegd. De drie kilometer lange contour is nog zichtbaar. De Pyramide van Austerlitz staat thans symbool voor de Franse Tijd in Nederland. Nabij de Amersfoortseweg verrees in 1815 het Kamp van Zeist. Het vormde de basis voor de ontwikkeling van een groot oefenterrein op de Leusderhei, dat vanaf 1870 een gesloten militair gebied werd en na WOII in gebruik kwam voor tanks. Na bouw van de Bernardkazerne werd ook de Vlasakkers als oefenterrein voor tanks ingericht. Een derde ontwikkeling volgde vanaf 1913 toen bij Soesterberg een vliegveld werd ingericht. Het werd de bakermat van onze luchtmacht. In 1941 werd het vliegveld door de Duitsers tot een echt vliegveld met landingsbanen omgevormd. In de jaren 1950 groeide Soesterberg uit tot een NAVO-basis. Met de sluiting in 2008 kwam er een definitief einde aan deze militaire vliegbasis. Tegen Amersfoort, op de grens met de gemeente Leusden, ligt ook Kamp Amersfoort, een Nationaal Monument en één van de drie bekendste Nederlandse herinneringscentra aan WOII.

Camouflage, afgeslotenheid, forse infrastructuur en opeenvolgende kampementen zijn de sleutelbegrippen van dit uitgestrekte militaire oefengebied. Er is een web van brede banen en wegen ontstaan met verspreid gelegen kazernes, bunkers en observatieposten.

Overweging

Op basis van de voorgaande tekst moet ter plaatse van het projectgebied worden ingegaan op de verspreid liggende bebouwing, zoals bunkers, ter plaatse van de vliegbasis. De tekst zelf geeft verder geen waardering aan. De Cultuurhistorische Atlas (CHAT) van Provincie Utrecht geeft nader inzicht in de aanwezige cultuurhistorische waarden.

Bron: Cultuurhistorische Atlas Provincie Utrecht (CHAT)

Op de digitale kaart van de Cultuurhistorische Atlas Utrecht (CHAT) is alleen een historische kazemat te zien (rode vlakje in de hoek van het stakenbos). Deze kazemat is inmiddels verplaatst naar een museum en dus niet meer aanwezig. Twee nog aanwezige betonnen observatieposten zijn niet in de CHAT opgenomen. De overige kleuren en aanduidingen ter plaatse van het projectgebied hebben geen inhoudelijke betekenis.

Conclusie

Binnen of aangrenzend aan het projectgebied komen geen waarden van de Cultuurhistorische hoofdstructuur voor, zoals genoemd in de Bijlage Cultuurhistorie. Dat betekent dat er geen waarden te beschrijven zijn en er niet hoeft te worden ingegaan op het door de gemeente te voeren beleid ter zake en van de wijze waarop met de bescherming van deze waarden is omgegaan.